NEMZETI
NŐNEVELÉS

KIADJA

AZ ERZSÉBET-NŐISKOLA POLG. ISK. TANÍTÓNŐKÉPZŐ TANÁRI TESTÜLETE.

BERTA ILONA KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

SZERKESZTI

Dr VÁSONY LAJOS.

XXXVIII. ÉVFOLYAM. 1917. IX.—X. FÜZET.

November — December.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

TARTALOM.

Lap

I. Elhunyt hőseink emlékezete. Tordai Grail Erzsi ... 179—182

II. Braun Lily emlékezete. Szarvas Gáborné ... 183—188

III. Előkészület a zongoraórákra. Tamássyné Gáll Anna ... 189—212

IV. **Nőnevelési szemle.** Magyarországi Nőegyesületek Szövetsége. — Az egészségtan, anya- és csecsemővédelem tanítása. — Az áll. Erzsébet-Nőiskola. — Az Apponyi-kollégium elismerése. — Az indiai államvasuti felső-népiskola egyenjogusítása. — Képeslapok az iskolában. — Személyi hirek. — Olvasóinkhoz ... 241—244

V. **Külföldi lapszemle.** Die höheren Mädchenschulen. Dr. Schmidt Mária ... 245—247

☞ *Tisztelettel kérjük folyóiratunk t. előfizetőit, hogy az előfizetési díjakat a* ***kiadóhivatal*** *címére, reklamációkat, címváltozásokat a kiadóhivatal vezetője* ***Gokler Irma*** *címére (VII., István-út 93. Erzsébet-Nőiskola) szíveskedjenek küldeni. Reklamációkat* ***díjtalanul*** *csak a füzet megjelenését követő hónapban teljesítünk.*

A folyóirat szellemi részét illető levelek, kéziratok, közlemények a szerkesztő címére (VII., István-út 93.) küldendők.

A *„Nemzeti Nőnevelés"* megjelenik az iskolai nagy szünet idejét kivéve minden hónap közepén.

Előfizetési díj: egész évre 6 kor.

Tanítónőknek és tanítónőjelölteknek, Tanároknak, tanítóknak } **4 kor.**

Csak egész évre nyitunk előfizetést; de az előfizetési díjnak két részletben való lefizetését is elfogadjuk.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VII., István-út 93.

NEMZETI NŐNEVELÉS

KIADJA

AZ ERZSÉBET-NŐISKOLA POLG. ISK. TANÍTÓNŐKÉPZŐ TANÁRI TESTÜLETE.

BERTA ILONA KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

SZERKESZTI

Dr. VÁSONY LAJOS.

1917.

XXXVIII. ÉVFOLYAM.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

A NEMZETI NŐNEVELÉS
EDDIGI SZERKESZTŐI:

1880—1885. *A tanári testület.*
1886—1889. *Sebestyén Gyula.*
1890—1914. *Sebestyénné Stetina Ilona.*
1915—1917. *Vásony Lajos.*

TARTALOMJEGYZÉK.

Lap

Berecz Sándor: A koronázás emlékünnepe ... 2
Berta Ilona: Erzsébet királyné szelleméhez ... 54
« « Évnyitó beszéd ... 179
« « Evzáró beszéd ... 119
« « Husvéti gondolatok ... 67
« » Királyunknak ... 53
Dirner Alice: A kötelességteljesítésről ... 88
Fináczy Ernő: Arany János ... 72
Fuchsné Futima Sarolta: Polgári leányiskolák ... 183
Geöcze Sarolta: Magyarországi Nőegyesületek Szövetsége ... 294
Halmi Piroska: Rein Vilmos ... 235
Horváth Károly: A természetrajzi tanításhoz ... 189
Irodalom: Benedetto Croce: Az æsthetika alapelemei. Ford. Farkas Zoltán. *Solymossy Sándor* ... 62
Császár Elemér: Shakespeare és a magyar költészet ... 113
Durkheim: A szociológia módszere. Ford. dr. Balla A. *Solymossy Sándor* ... 110
Ifj. Gonda Béla: Fiatal leányotthon. *Sebestyénné Stetina Ilona* ... 173
Grósz Emil: Egyetemi tanárok a hadbavonúlt egyetemi polgárokhoz ... 114
Gyulai Ágost: A jó tankönyv ... 174
« « A magyar háborús költészetről ... 174
« « Quem dii odere ... 174
Izsóf Alajos: Túl a nagy vizeken. *Tordai Grail Erzsébet* 40
Kéky Lajos: Baksay Sándor. *Tolnai Vilmos* ... 61
« « Tanulmányok Arany János epikájáról. *T. V.* 113
Kreuzer Géza: A szikratáviró. *Cs. J.* ... 175
Magyar Könyvtár ... 64, 114, 177
Olcsó Könyvtár ... 113, 177
Pekár Károly: Magyar Kultura. *Tolnai Vilmos* ... 109
Schiller: Stuart Mária. Ford. Radó A. *T. V.* ... 61
Vass József: Szent Ágoston vallomásai. *Tolnai Vilmos* ... 60
Komáry Erzsébet: Néhány növény termeléséről ... 224
« « Többtermelés ... 92
Kövy Józsefné: A háború és az ifjúság ... 213
Mária-Dorothea Egyesület ... 104, 165
Marki Sándor: Az édes anya ... 11
Nőnevelési szemle: Az Apponyi-Kollégium elismerése ... 304
Az indiai államvasuti felső-népiskola egyenjogusítása 305
A nők egyetemi tanulmányairól ... 237
Beszámolás ... 103

Lap
Erzsébet-Nőiskola jelentései 49, 97, 160, 235, 300
Gyümölcs és zöldség feldolgozási gyakorlatok a Kertészeti Tanintézetben 167
Képeslapok az iskolában 305
Kérelem az iskolák igazgatóságához 162
Koronázási ünnepségek 52
Miniszterváltozás 160
Országos gyermektanulmányi Tanácskozás 239
Székesfővárosi polgári leányiskolák kárpáti ovódája 166
Személyi hirek 168, 239, 306
Tanárképző tanfolyam 238
Új leányközépiskola Horvátországban 101
Poznan Jolán: A kézimunkatanítás története 21
Radnai Oszkár: Arany János a nemzeti nőnevelés szempontjából 84
Schmidt Mária: Külföldi lapszemle: Die höheren Mädchenschulen 56,169,307
Frauenbildung 105, 241, 311
Solymossy Sándor: Az egyéniség 123
Szarvas Gáborné: Braun Lily emlékezete 256
Szelényi Ödön: A női ideál fejlődése a pedagógiai irodalom történetében 140
Tamássyné Gáll Anna: Előkészület a zongoraórákra 268
Thirring Gusztávné: Női feladatok a jövőben 38
Tobisch Irén: Két hét a kalocsai méhészeti tanfolyamon 218
Tordai Grail Erzsébet: Elhúnyt hőseink emlékezete 245
« « « Izsóf Alajos könyve 40
V.: Az egészségtan, anya- és csecsemővédelem tanítása 303
Zadák Hella: Egységes megszólítás 221
Zsebőkné Asbóth Alma: Fizély Júlia ünneplése 102

NEMZETI NŐNEVELÉS.

XXXVIII. ÉVFOLYAM. 1917. NOV.—DEC. IX—X. FÜZET.

ELHUNYT HŐSEINK EMLÉKEZETE.*

Nagy gondolatokat kifejezni könnyebb, mint nagy érzelmeket, — de alig lehetséges annak a nagy érzésnek tolmácsolása, mely minket itt ma, elhunyt hőseink tiszteletére, e mélységesen gyászos, de egyben felemelő, magasztos ünnepen összehozott.

Minden nagyobb arányú e rendkívüli időkben s igy ezer szálból szövődik össze a hangulat is, mely a jelen pillanatban lelkünkre borúl.

De a gyász és tisztelet, — a kétség és hit, — a kisértő csüggedés és a bizakodó, büszke reménység, — valamint a többi, lelkünket mozgató hullám közül is kiérezzük, hogy legmélyebben indít meg az alázatos hála; — bár tudatára jutunk annak is, hogy nincsen olyan sokatmondó szó, mely méltó volna e hálához és nincsen olyan hála, mely méltó volna azokhoz, akiknek immár csak emléke előtt hajthatjuk meg a kegyelet zászlaját.

Mert «*nagyobb szeretete senkinek sincs annál, mintha valaki az ő életét adja barátaiért*» — mondja Isteni Üdvözítőnk maga János evangeliumában; ők pedig, akiknek e mai ünnepünk szól, e legnagyobb szeretetet adták nekünk; életüket áldozták fel, hogy kimentsenek bennünket a lángforgatagból, mely ma országokat hamvaszt, melynek perjéje is tüzes sárkányok szárnyán száll tova és halálthozó pusztulást jelent mindenfelé, amerre lehull.

Hős fiainknak hála, épen jutott ki hazánk hajója a leg-

* A szerzőnek elhunyt hőseink emlékünnepén tartott ünnepi beszédje.

nagyobb veszedelemből és mi már régen a béke kikötőjében lehetnénk, ha nem kerültünk volna olyan örvénylő ár sodrába, mely minden elemi erőnél hatalmasabb. De a legnagyobb tájfun is csak könnyű szellő ahoz a dühöngő orkánhoz képest, mely most a lelkek világában dúl; a földet rengető vulkáni harag is csak pattogó szikra ahhoz az emésztő tűzvészhez képest, melyet bolygónk nemzetei, — sőt ezek honfitársai között is — szított a gyűlölség démona.

Mintha ez volna az a kor, melyről Széchenyi a csillagokban olvasott: « ... Vér és vér mindenütt ... Testvér a testvért, népfaj a népfajt fogja kiirtani engesztelhetetlenül őrülten.»

És ez engesztelhetetlen, ez őrült emberirtás közepett, az ágyúk zúgása — és az ezeket is túlharsogó szitkok disszonánciájában most szinte harmonikus hangnak hallszik a zokogás, mely barát és ellenség sorában egyaránt azok kebléből tör elő, akik szeretteik halálával önnön életük legbecsesebb értékének vesztét siratják.

De hát van-e csak egy is közöttünk, akinek ne lett volna semmi vesztesége e végzetes háborúban, akinek ne omlott volna könnye, ne vérzett volna szíve valamelyik hősünkért, rokon-, barát-, vagy akár csak ismerősért is, akit szeretett, becsült és akit immár többé sohasem láthat viszont?

Bizonyára egy sincs. Sőt talán még azok is, akiknek a háború a kincsszerzés eldorádóját nyitotta meg, felmutathatnak lelkükön egy-egy karcolást, mely sajgott, mielőtt beheggedt.

Azonban ki méri fel az édes anya gyötrő fájdalmát, az édes apa büszke bánatát, a testvér keservét, a hitves gyászát, a menyasszony könnyeit — és kinek ne nyilalt volna lelkébe az árvák nagy kérdő tekintete?!

Igy az egész világ most egy nagy gyászoló család, — az egész föld egy nyitott, nagy, közös sírverem, melybe temetünk, egyre temetünk s melybe egymásután tünnek el nemzetünk, sőt az egész emberiség legjobbjai.

Ez még gyermekifjú volt, aki csak most hámlott ki a szülők védő karjaiból, aki élte tavaszával mindent odaadott:

Anyacsókot, rózsás arcot, a jövőnek álmát,
Tudásszomjas ifjú lelke isteni szikráját,

mely majdan világítni lett volna hivatva; — azt legszebb ifjúkorában menyasszonya mellől, — amazt meg már deres fővel boldog családi fészkéből zavarta ki a csatavész riadója.

Ez lánglelkű iró, tudós, művész volt, — az becsületes munkás; — ez fejedelmi sarj, az a puszták egyszerű gyermeke, aki . . . nem szánt többé pacsirtaszó mellett.

Szárnyaszegett sasok, elszánt rohamozók, merész hegymászók, rettenthetetlen búvárok, hadak és lelkek vezéri dőlnek a mélybe s a messze idegen rabságban honvágytól szakad meg a hazaszeretők szive . . .

És mi temetünk, . . . egyre temetünk . . . Keleten, nyugaton, északon és délen szaporodnak a nyirfa keresztek s ha a tengerek mélységes árja felé tekintünk, ott is minden hullám egy-egy jeltelen sir.

Oh mennyi virág, mennyi remény, mennyi büszke terv, mennyi gyümölcsöző munka, mennyi szépség, jóság, szeretet, boldogság, mennyi felbecsülhetetlen érték oda van mind, mind . . . A földi üdvnek színes álma gödörbe botló buborék . . .

És mi, akik e gödör peremén állunk és újra meg újra tanúi vagyunk a szivetfacsaró látványnak, önkéntelenül feljajdulunk és megrendülve kérdezzük: mért kell ennek igy lennie? . . . Miért van annyi szenvedés? . . . és mért végződik minden szenvedéssel a földön? . . . És mi hát a szenvedésnek, az életnek, halálnak értelme? . . .

Csakhogy itt a bölcsesség cserben hagy, a tudomány tudatlan s a nyitva tátongó üregtől messze menekül a halál költészete. — Ez a géniusz csak gyepes, virágos hantok felett jár, hol méhek és pillangók fürödnek a napsugárban. — Itt csak a néma, siket, a vak «rejtelmes mélység»-gel állunk szemben, aki nem ad feleletet kérdéseinkre, sőt még bennünket is világtalanná tesz, amig rideg sötétségén merengünk.

De hogyha felvesszük tekintetünket és körülhordozzuk a szép színpompás messziségen, egyszerre — mint jobb világból

jövő intelem — szemünkbe csillan és hanggá elevenedve lelkünkbe csendül a temetőkapúk jeligéje: «Feltámadunk!» és közel s távol beláthatatlan sorban elénk fehérlenek a nyirfakeresztek . . . Ott már pengeti lantját a halál költészete és napnál is fényesebb a sok sugár, mely a fejfákat glóriába vonja.

A Kain által szított, koromtól szennyes lángtenger felett ez a számtalan sugár egyetlen hatalmas, ragyogó tűzoszloppá egyesül, mely mint ábeli áldozat az egeket keresi, lelkünkbe világít és körülöttünk is fenybe borít mindent.

És e világosság nem néma már mint a sír sötétje, hanem csillogón, meleg beszédesen felel kérdéseinkre, midőn az emberiség legjobbjainak evangeliumi ajakával magyarázza, hogy: a szenvedésnek valóban nem volna értelme, ha a halállal minden bevégződnék, de mélységes nagy értelme van, ha felismerjük benne az eszközt, mely az embert magasabb rendeltetésére előkészíti és végső, legmagasabb céljához közelebb vezeti.

Gyakran lehet hallani és nem egy katonától, aki hivő, megtisztult lélekkel indult a válságos útra, hogy veszélyes vállalkozások vagy rohamok előtt valami nagy, felemelő érzés remegteti meg valóját a gondolatra, hogy tán nemsokára közelebb juthat Istenéhez. Az ihlet e percében élesebben érzi, hogy testünk, a por, lehet pehelylapdája a természeti nyers erőknek, de lelkünk belekapcsolódik a végtelen állandóságba, a jelen érzékeinkkel felérhetetlen, mérhetetlen örökkévalóságba. E nagy belátás mellett pedig minden egyéb eltörpül előtte és nem érzi azt, hogy ölni, hanem csak azt, hogy halni megy, hogy feláldozhatja magát hazájáért és szeretteiért. És az a tudat, hogy övéi és nemzete védelmében, tehát legszentebb kötelessége teljesítése közben végezheti életét, megkönnyíti és megszépíti a nehéz pillanatot, midőn a halállal szembe néz.

Az ilyen lelkek világánál értjük meg azt a történelmi folyamatot is, mely a nemzeteket előbbre vitte. Nem a seregek fegyvere, hanem a hősök szelleme vívja ki a diadalt. A mártirok véréből fakad a borostyán, mely a győzők homlokát ékesíti.

Mi volna a világtörténelem az eszmék mártirjai, a haza-

szeretet hősei nélkül? Sekély tartalmú, örökös harcokról és cselszövényekről szóló chaotikus ponyvakönyv, mely nem érdemelné meg, hogy kezünkbe vegyük; — holott valójában: fenséges appologiája az emberi lélek anyagon felüli erejének, mely folyton magasabb célok felé tör, — és egyszersmind bizonysága annak is, hogy: ami szép, nagy, nemes volt e földön, az mind a szenvedésből, a megváltás fájának gyökeréből sarjadzott.

Azért az igazi nagy lelkek — nemcsak a szentek, de világiak is — nem zárkóztak el a szenvedés elől, hanem inkább vágytak utána és keresték, hogy általa részt vehessenek az emberiség megváltásában.

Ezt a vágyakozást ismerte Petőfi is, ki lánglelke egész hevével, nem csak kéri, hanem szinte követeli, hogy:

«Sors, nyiss nekem tért, hadd tehessek
Az emberiségért valamit!
Ne hamvadjon ki haszon nélkül e
Nemes láng, amely úgy hevit.

Láng van szivemben, égből eredt láng,
Fölforraló minden csepp vért;
Minden szivütésem egy imádság
A világ boldogságáért.

Oh vajha nemcsak üres beszéddel,
De tettel mondhatnám el ezt!
Legyen bár tettemért a díj egy
Új Golgotán egy új kereszt!

Meghalni az emberiség javáért,
Mily boldog, milyen szép halál!
Szebb s boldogítóbb egy hasztalan élet
Minden kéjmámorainál.

Mondd, sors, oh mondd ki, hogy így halok meg,
Ily szentül!... s én elkészítem
Saját kezemmel azon keresztfát,
Amelyre fölfeszíttetem».

A költő megérezte és vele együtt érzik legjobbjaink ma is, hogy csak szenvedéssel lehet igazán hódolni ama csillagokba nyúló,

legmagasztosabb kereszt előtt, mely mint a legnagyobb esemény emléke a világtörténelem középpontján áll örök időkre, megingathatlanul.

Bár — nem tudva mit cselekszenek — még csúfolkodnak előtte ma is a pogányok; bár — tövére illesztett fejszével nekiesve — tűzre kívánják sokan a győzelmes szenvedés e felséges szimbolumát: azért mégsem másíthatják meg azt az igazságot, hogy: mióta évszakok járják a világot, a föld összes kertjei, mezei, erdei annyi illatos virágot, annyi nemes gyümölcsöt nem teremtek, mint az a szilánkos, érdes, durva két fatuskó a Golgotán.

És most ehhez a kereszthez csatlakozik a fejfakeresztek végtelen sokasága, mintha az áldozatok nagy száma siettetni akarná az emberiség nemesbülését, javulását.

E tételnek talán ellentmond az a szomorú tapasztalat, hogy mig legjobbjaink a fronton véreznek el, hős fiaink ércfala mögött a háború nem jobbá, hanem rosszabbá tette az embereket és annyi salakot hozott felszínre, hogy ez veszélyezteti a majdani békében is a szebb jövő kialakulását.

Ne feledjük azonban, hogy a bor is zavaros, mialatt forr, — de végre mégis fenékre kényszeríti seprőjét és megtisztulva testet üdítő, lelket derítő aranyszínü nedüvé válik.

És jusson eszünkbe az is, hogy hány nemes lélek versenyez hős fiainkkal áldozatkészség dolgában itt a front mögött is; hányan adják vagyonukat, nyugalmukat, egészségüket oda, hogy katonáink szenvedését és a minden oldalról hangosan kiáltó nyomort enyhítsék. Csakhogy e jók csendben, minden feltűnés és hirdetés nélkül szeretnek működni és se nem vágynak, se nem törnek, sőt inkább félnek a nyilvánosság szeme elé kerülni munkájukkal. Mégis — a háború viharában edzett hős fiainkkal egyetemben, akik a szenvedés iskolájában nem buktak el, hanem magasabb qualifikációt nyertek, — ezek a jók hordják magukban a biztosítékot, hogy a világháború nagy forrongásából is megtisztultan, jobbá nemesbülten fog kikerülni az emberiség; ezek a jók kezeskednek arról, hogy az ádáz gyűlölet helyét, mely

most a lelkeket dúlja, az engesztelő szeretet foglalja el a nemzetek között is; általuk változik az a pusztító erő is, mely most a világot romba dönti, alkotó erővé, mely az ó-világnak romjain az új világot megteremti.

Annyi bizonyos, hogy ez az átalakulás nem máról holnapra történik. A tenger még sokáig háborog, mikor már a vihar lecsendesült és a tarlott mezőkön is soká tart, «míg új gyökeren fű és virág ott megterem,» — de mint a természet győz hullámon és rögön, úgy még inkább úrrá lesz az emberi akarat minden feldúláson.

És eljön majd az a kor is, — ha mindjárt századok, vagy akár csak évezredek mulva, — mikor Vegetius híres mondása: «*si vis pacem, para bellum*» a pusztába vész el és helyette halló fülekre talál Izaiás próféta szózata, hogy:

A kard változzék szántóvassá,
A dárda sarlóvá legyen!
S ha gyümölcsfája árnyékában
A fáradt boldogan pihen,
Ne légyen, aki háborgassa.
Mint tenger mély vizeivel
Teljék be minden nép e földön
Az Úrnak szent igéivel!

A próféta tehát a vallásban, az Úr igéiben, mutat az eszközre, mely a föld népei közt a békét megteremti. Mivel pedig minden nép egyénekből áll, ezt a boldogabb kort csak azok készítik elő, akik mindenek előtt a saját lelkükben és környezetükben tudnak hitet, békét teremteni; akiket nem a tülekedő külcsillogás, nem a minden áron érvényesülni akaró hatalmi vágy sarkal néha egy-egy jó cselekedetre, hanem maga a jóság.

Jóság nélkül minden hatalom zsarnoksággá fajul; mig a jóság — bár nem vágyik hatalomra — magában véve is hatalom, mert eszköze a legnagyobb erő: a szeretet. Az igaz szeretet azonban csak áldozatkészségben nyilvánulhat, — áldozni pedig szenvedéssel, vagy legalább is lemondással jár. De viszont, ha

testi, lelki szenvedéseinket türelemmel viseljük, akár csak legszűkebb környezetünk kedviért is és éképp felajánljuk másokért, akkor az ismét szeretetté s így a legnagyobb hatalommá válik.

Ez a körforgása az erkölcsi értékeknek, ez a vérkeringése a léleknek a legboldogabb korban sem szünetelhet, — sőt csak akkor lüktethet igazán rendszeresen, — mert szenvedés mindig lesz, amíg csak emberek élnek e földön.

Azért a szenvedésnek s a háború-okozta fájdalmaknak is, egyetlen írja: a megnyúgvás Isten akaratában. Aki a mindenség chaosából rendet teremtett, eszközül adta nekünk a szenvedést, hogy vele mi is rendet, békét hozzunk létre lelkünk zűrzavarából.

És szép kor lesz az, mikor az egyesek lelkén átszűrődve a nemzetek lelke is betelik a hitnek, az Úr igéinek malasztjával és *der Wille zur Macht* helyébe, vagy legalább is melléje áll *der Wille zur Güte*, és leszen — Arany Jánossal szólva:

« . . . béke oly örök
Mint Isten szellemében,
Megkezdve itt, — állandóul
Folytatva majd az égben».

Hogy ezt a boldogabb állapotot is eléri az emberiség, az nem csak jámbor óhaj, hanem biztos következtetés a történelmi fejlődés eddigi folyamatából, mely bár néha állni, sőt dagadó árral egy-egy gáthoz érve visszafelé esni látszik, azért mégis minden akadályon keresztül az emberiség tökéletesbülésének útján célja felé halad.

Sajnos, éppen ami generációnknak jutott osztályrészül, hogy a nemzeti öntudat és erők felduzzadásával a gáttörés, a rombolás, a visszaesés korszakát élje.

Ez az, ami egyénileg mindnyájunknak sok bajt, szomorúságot, szenvedést okoz. De ha igazságosak akarunk lenni a jelen iránt, be kell látnunk azt is, hogy mióta a világ, — még soha sem kellett az emberiség ekkora zömének — férfiainak és nőinek egyaránt — annyi erkölcsi erőt kifejtenie, mint éppen e tűzviharos napjainkban.

Ez a világháború nem csak a nyers erők mérkőzése, hanem a nemzetek áldozatkészségének versenye is, amelynek eddigi eseményei ismét igazolták hogy nem a tömegek nagysága, nem a ravaszul kieszelt fegyverek sokasága, hanem a lelkek kiválósága szerzi meg a győzelmet.

És ha már most e nézőpontból tekintünk végig a nemzeteken, akkor valami felemelő, magasztos érzés kell, hogy átjárja minden igaz magyar valóját, látva és tudva azt, hogy a népek ilyetén versenyében hős fiaink mindenfelé az első sorokban küzdenek, már nem is a maguk, hanem a mások javára.

A magyar nemzetet nem a *sacro egoismo*, sem *der Wille zur Macht* sodorta háborúba, hanem egyesegyedül igazságérzete. Hős fiainkat pedig nem a más népek letiprása lelkesítette harcra, hanem: az ősi haza-, a családi tűzhely-, a gyengék védelme és a baráti-, bajtársi hűség. Ezért áldozták fel vitézeink életüket és áldozzák még egyre nap nap után.

Ez a nemes önzetlenség, ez a minden önérdeken felülemelkedő áldozatkészség örök büszkesége lesz a magyar történelemnek. De akarnunk is kell, hogy:

E nagy kornak nagy emléke is álljon,
Rombolhatatlan, mint a piramid;
Egy pantheon, ahol otthont találjon
A dicsőség beláthatatlanig.

De addig is, míg felépíthetjük e templomot, boruljunk le alázatosan — mint a katakombák keresztényei — a koporsóoltár előtt, amelyen az önfeláldozó szeretet tiszta lángja lobog és gyújtsuk fel rajta mi is, kivétel nélkül mindannyian, az áldozatkészség tüzét lelkünkben, hogy azt a nagy érzést, melyet szóval kifejezni nem tudunk, tettre váltsuk és mint cselekvők siessünk a szenvedők segítségére.

Adja mindenki munkája *legjavát* mindenek előtt saját hivatása körében, de azon túl is, ahol és ameddig ereje engedi.

Életet a holtnak, új érzéket a nyomoréknak vissza nem adhatunk; annál inkább kötelességünk enyhíteni azok szenve-

désén, akik testi épségüket, vagy lelküktől elszakadt szeretteiket veszítették e nagy világégésben.

Ők azok, akiknek elhúnyt hős fiaink mellett legtöbb részük van az áldozatos szeretetben; legyen azért részük a dícsőségben is: tisztelet és hódolat nekik!

A nemzeti kormányzásnak súlyos feladatán is könnyítenünk kell e válságos időkben és könnyíthetünk az által, ha odahatunk — kiki a maga körében, — hogy a magyarnak ősi hibája, a visszavonás és pártoskodás ne forgácsolja szét, hanem egyetértés tartsa össze a nemzet erejét.

A magyar nő pedig, aki a multban mindig hivatása magaslatán állott és a jelen világháborúban is megmutatta, hogy méltó segítőtársa a hazát szerető s a hazáért életét áldozó magyar férfiúnak, — a jövőben, a kor növekedő igényeivel, még fokozottabb mértékben kell, hogy fejlessze tehetségeit és különösen női erényeit. Azért minél inkább megnyílnak előtte a közéleti pályák, annál inkább kell vigyáznia, hogy nőiességét, — mely mégis csak legszebb éke az asszonyi nemnek, — soha el ne veszítse, hanem hogy, mint hitves és anya, boldog otthont teremtsen azok számára, akik a harctérről és majdan az élet harcából fáradtan térnek haza, — és hogy gyermekei szívébe vésse azok kegyeletét, akik . . . immár többé soha sem térnek vissza.

Mert a magyar nő által kell, hogy unokáról unokára szálljon e nagy korszak hőseinek dicsőséges emlékezete. Hadd érezze késő századok nemzedéke is, hogy ami korunk fiainak köszönhető, ha — amint óhajtjuk és hisszük — egy békében viruló szabad hazában, a vallás és kultúra áldása-, valamint a saját munkája gyümölcse mellett, — zavartalanul élvezheti a családi tűzhely melegét és meghitt boldogságát; és adjon akkor hálát Istenének, hogy e hon szülöttje, melynek napsugaras mezein illatos, puha *magyar* kenyeret igérőn zizeg és hódolattal hajlong az alázatos aranykalász a drága anyaföld felé, melyet *a mi* szeretteink vére tett termékennyé; és dobogjon szíve hangosabban a dal hallatára, melyet *a mi* nagynevű hőseink dicsőítésére zeng majd

a lant kunyhóban és palotában, melyet ... *a mi névtelen* hőseink vértanúságán sír a furulya, mikor... «hantra dől a pásztor... s nem tudja kinek hős pora nyugszik alant»; — és gerjedjen áhítatra lelke, midőn *a mi* korunk áldozatos szeretetének emlékére megcsendül az estharang himnusza és milliók ajka esdi, amit mi e percben is esdünk, hogy: Isten óvja továbbra is és áldja meg hazánkat! — De gyúljon nemes nagy tettekre is — és ne csak múló szalmalánggal, hanem a munka folyton égő kohójában — magyar mivoltának érzete, ha olvassa, amit a történelem múzsája — bár még nem zárta le e korszak fejezetét — máris emígy jegyzett fel krónikáiban:

Az ideálok örök csarnokához,
Amelyet épít erkölcs és a hit,
A magyar dalia ezer sebek árán
Törte előbbre milliók útjait.
Azért ott lesz, ahol együtt örülnek
Testvériségben dicső nemzetek,
Kik az eszméket győzelemre vitték
S együtt ülnek diadalünnepet.
— — — — — — — — —
Élő, haló és elhunyt hőseinknek
Örök hála és örök tisztelet!

Tordai Grail Erzsi.

BRAUN LILY EMLÉKEZETE.

Ennek az érdekes és értékes asszonynak a mult év nyarán bekövetkezett váratlan halálával Németország egyikét vesztette legnagyobb írónőinek. S nagy veszteség érte a dolgozó nőket, kiknek sorsát lángoló szeretettel szolgálta.

Bár írói működése szorosan összefüg politikai pártállásával, s ennek a kritikája nem tartozik lapunk keretébe s alkalmasint akad több más nézőpont is, melytől véleményünk eltér az övétől, azért mégsem térhetünk fölötte napirendre, mert ez a nagyszabású asszony kiváló szelleménél fogva mindenkorra dísze marad nemének.

Nem olvashatjuk meghatottság nélkül életének sajátságos fejlődését és tragikus momentumokban gazdag sorsának változó fordulatait. Ezekről beszámol legelterjedtebb művében: *Memoiren einer Sozialistin. Roman.* Ez voltaképen két ellentmondó cím. Úgy hangzik mint: *Wahrheit und Dichtung.* Mindamellett könnyen fölépíthetjük belőle a minden egyénnek legérdekesebb életszakaszát: a fejlődését. Ebben a művében, mely sok ellenséget szerzett neki, szinte megdöbbentő őszinteséggel tárja föl előttünk saját és mások hibáit. Elementáris erő kényszeríthette őt ez emlékiratok megírására, melyek életének magyarázatát és igazolását tartalmazzák.

Ha valaki véletlenül először e műnek második kötetét olvasná (Kampfjahre), aligha tudná elképzelni azokat a lelki forrongásokat, melyeken át Pappenheim grófnő és Jeromos vesztfáliai király dédunokája, Gustedt bárónő weimari udvarhölgy és a Goethe-ház barátnőjének unokája, Kretschmann porosz

tábornok, szintén nemesi család ivadékának leánya, a német császár testvérhugainak gyermekkori játszótársa, egy vérbeli herceg szerelme, szóval, a legzárkózottabb társadalmi osztály neveltje — a szocalista gyűlések szószékére jut.

A magyarázatot megadná az emlékirat első kötete (Lehrjahre). S kiegészítené a nagyanyja emlékét megörökítő könyve: *Im Schatten der Titanen*. Ez a nagymama igen kedves és művelt hölgy volt, s lelkileg közelebb állt unokájához, mint saját gyermekeihez. Fiatal korát Weimarban töltötte, s az itt nyert benyomások irányították egész életét. Később is, mikor a sors férje oldalán a zord északi Poroszországba vitte őt, Weimar maradt szellemi otthona. A megértés, a mások bajának megérzése volt lényének bájos fővonása.

Lily tizenegy éves korától kezdve naplót vezetett, s így folyton áttekinthette egész életét, megrögzíthette sok hires emberrel folytatott párbeszédeit, vitáit. Gyermekévei és korai fiatalsága a vagyonos katonatiszti családok szokott életmódja. Élénk fantáziája korán nyilvánult és sok kellemetlenséget okozott neki és szüleinek. Tündérek, hősök, kikről hallott, vagy olvasott, mind megelevenedve költöztek be kis világába. Szobácskájának egyik sarkában titokban templomot épített nekik, mignem rideg anyja fölfedezte s tönkretette ezt a szerinte *ostobaságot*, mély sebet ejtve kis leánya szívén. S hányszor ismétlődött később is még ez a bálványrombolás!

Írói tehetsége korán nyilatkozott. »Ich schrieb in Versen nieder, was mich bewegte» — mondja gyermekkoráról. Nagyanyján kívül egy okos tanár volt rá hatással, aki különösen a történeti előadásába tudott lelket önteni. Jellemző, hogy Lily későbbi népszónoki tehetsége már itt gyermekkorában mutatkozott: leckéit csak zsámolyon, mintegy szószéken állva tudta jól elmondani és ilyenkor szónoki lendülettel szavalta el föladatát. Angol tanítónője érdeklődést keltett benne Shelley iránt s Lilyt mélyen meghatotta a költő sorsa, ki meggyőződésének föláldozta családját, előkelő helyzetét és jólétét, mintha sejtette volna, hogy ez lesz az ő sorsa is.

Egészen új környezetbe kerül mint serdülő leány dúsgazdag nagynénje házában Augsburgban. Itt tapasztalja először, hogy az ember polgári származásúak közt is igen jól érezheti magát. Rokona barátságban élt a város előkelő családjaival, nagy stílű kereskedőkkel, kiterjedt iparvállalatok birtokosaival és szellemi munkásokkal. Míg hazai körében csak az számított, aki katona, földbirtokos, vagy magasabb állami tisztviselő, itt megtanulta a munka becsülését. S új körének mind politikai, mind irodalmi s művészi nézetei annyira újak voltak előtte, hogy néha szinte forradalmi társaságban képzelte magát. Csodálkozott, hogy van párt, mely a szabadság és emberiség ideáljait s az egész nép javát hirdeti szemben egy kaszt elavult kiváltságaival s meglepetve tapasztalta, hogy ez a gondolkodás az ő egyéni ízlésének is megfelel. A nagymama emberszerető vezetése kikelt s Lily egy fejlődési fokkal előbbre haladva búcsúzott nagynénje házától, ahol csak egy bánata volt, mert itt is, mint a szülői házban üldözték írói hajlamát. Pedig, hogy forrt benne a sok élmény! Barátnőjének ezt írta: Ich halte es nicht aus, ach musz los werden, was mich gepackt hat. In mir kocht und glüht es ... Die Phantasie ist das Unglück meines Lebens.»

Visszatérve a szülői házba, egészen a jómódú előkelő fiatal leány életét folytatta: mulatságból, mulatságba. S mindinkább közeledett szüleinek gondja, hogy őt rangjához illően férjhez adják. Erre több ízben kínálkozott alkalom, a szép, élénk hajadon sokaknak tetszett; de hódítói közt egy sem akadt, aki e rendkívüli tehetséggel megáldott fiatal leány szívét meg tudta volna nyerni. Végre belefáradva a társadalmi ürességekbe, mind jobban föléled benne a vágy: tanulni! dolgozni!

Felejthetetlen benyomása lett fiatal korának nagyanyjával tett látogatása Weimarban közeli rokonoknál és régi jó barátoknál. Nagybátyja háza, ahol megszálltak, Steinné háza mellet volt. Itt a babérfák még ugyanazon a helyen álltak, mint a «liebe Lotte« idején, aki itt szokta délutáni vendégeinek a teát fölszolgálni. Az első látogatás Goethe unokájának, Walthernek szólt, a nagymama gyermekkori barátjának. Társalgásukat hall-

gatva, Lily úgy érzi, hogy ezek más világból való emberek. S minél tovább maradtak Weimarban, annál inkább érezte magán is e város szellemének hatását. Akikkel érintkeztek, azok mind korukra öregek, de lélekben fiatalok voltak, mert hívek maradtak fiatal koruk ideáljaihoz. Egyszerű előkelőségük igazi kultúrájuk jele volt. Szíve fölengedett ebben a társaságban, ahol a kigúnyolás veszedelme nélkül beszélhetett arról, amit érzett s ami érdekelte. Bár itt maradhatna s ne kellene visszatérnie az üres világba, ahol eddig élt! Bucsúzásul engedelmet kért, hogy egyedül időzhessen a nagy költő szobáiban s az ő imádságával távozott onnét: Herr, gib mir grosse Gedanken und ein reines Herz! S szíve hálával telt el nagyanyja iránt, aki a karlsbadi csodaforráshoz vitte őt, hol beteg teste megyógyult, s föltárta előtte azokat a forrásokat, melyek ezentúl lelkét táplálják.

Most nagyobb megértéssel mélyedt Goethe müveinek olvasásába. Följegyezte, ami lelkét erősebben érintette s így lett költője sok belső harcában vigasztalója és támasza. Például, ha későbbi küzdelmes életében néha kételkedett saját erejében, a költő szava bátorította: «Unsere Wünsche sind Vorgefühle der Fähigkeiten, die in uns liegen, Vorboten desjenigen, was wir zu leisten im Stande sein werden.« Anyjának szinte aszkéta nevelési elveivel, az egyéni megsemmisülésig vezető alkalmazkodás követelésével szemben ujjongva olvassa költőjének maximái között az ilyeneket: «Ein Kind, ein junger Mensch, die auf ihren eigenen Wegen irre gehen, sind mir lieber, als manche, die auf fremden Wegen recht wandeln . . . Fröhlichkeit ist die Mutter aller Tugenden . . . Ein glücklicher Mensch, ein Wesen, das sich seines Daseins freut, ist das Endziel der Schöpfung.

Szolgálati vándorlásaiban atyját, aki akkor már tábornok volt, Münsterbe helyezték át. Ebben a városban Lily fejlődésének egy új állomásához ért. A gótikus műemlékek befolyásolják lelkének alaphangulatát. Majd tudást szomjazva, fölfedez egy értékes könyvtárt, s most természetének egész hevességével olvasásba mélyed. Történeti, bölcsészeti, társadalomfejlődési

munkákat olvas lázasan — csak éjjel olvashat, a nappalt lefoglalják társaságbeli kötelezettségei — s megveti alapját annak a komoly tudományos műveltségnek, melynek később oly nagy hasznát veszi. Ő maga is csodálkozik, hogy fölvilágosultság és miszticizmus egyszerre hatnak rá s úgy magyarázza ezt az ellentétet, hogy lényünknek minden oldala kívánja a maga táplálékát, és a művészet az érzékek tápláléka. Tanulmányai alapján kialakul világnézete, az az erős fundamentuma, melyen állva megvívja jövendő harcait, s arra tanítja, hogy az emberiség föltartózhatatlanul előre halad s jaj azoknak, akik ezt az előrehaladását megakadályozzák. Fáj Lilynek, hogy ő csak szemlélője lehet a haladásnak, s nem vehet részt az út egyengetésében. S ugyancsak tanulmányai s elmélkedései révén nyilatkozik meg előtte az az igazság, hogy korunk nagy haladását a munka megváltozott értékelése okozta. Míg a régi időkben a munkát szégyennek tartották, rabszolgákkal s hadifoglyokkal végeztették, addig társadalmunk most odafejlődik, hogy a régi nézettel ellentétben, hogy a munka a tisztesség. E két véglet közt látja a társadalmi fejlődés haladását.

Saját személyére alkalmazva, ez a fölfedezése megrendítő esemény. Ha az ember értéke munkájától függ, mi akkor az én értékem? kérdi magától. Huszonhárom éves vagyok, egészséges testben-lélekben, munkabíróbb sok másnál — és mit dolgoztam eddig? Ettől a megismeréstől kezdve ég a vágytól: dolgozni, hatni, *mit-tun*, belekapcsolódni a haladásba. Különböző téren kísérletez. Leírja a meséket, miket valamikor kis huga mulattatására kigondolt s elküldte egy kiadónak. Visszakapta a kéziratot s nyomban tűzbe dobta. Egy jótékony előadás alkalmával fölkérték a rendezők, írjon s szavaljon el egy prológust. S míkor Lily az emelvényen állva maga előtt látja a tömeget, mely elragadtatással hallgatja szavalatát, akkor a siker szárnyain fölemelkedve érzi, hogy a sors megadta neki a tehetséget, hogy az emberekre hasson s fölrázza őket eltompultságukból. Talán ezen az úton szabadulhatna végre életének eddigi ürességétől? Itt értékesíthetné erejét abban a munkában, mely

új utakat tör az emberiség számára? Lázas krizisben élt s álmatlan éjszakákat töltött.

Ami nála eddig önkéntes ideális elhatározás volt, az csakhamar az életnek komoly követelése lett. Atyját, a német hadseregnek kiváló katonáját, nyugdíjazták. Ez nagy változást jelentett eddigi életükben. Berlinbe költöztek s ott egy napon Lily nagyanyjától azt a bizalmas közlést kapta, hogy atyja a várható örökséget előre elköltötte s ezért azt a tanácsot adja unokájának, iparkodjék szép tehetségét fejleszteni, hogy valamikor maga erejéből megélhessen. A kedves nagymama, kit annyira szeretett, nemsokára meghalt. Irodalmi hagyatékát unokájára bízta, rendelkezzék vele tetszése szerint.

Mihelyt e halálesetnek híre járt, Lily fölszólítást kapott egy Goethe-kutató folyóirat szerkesztőjétől, közöljön valamit nagyanyjának hagyatékából. Az első cikk tetszett s maga után vont más lapok részéről is fölszólításokat. Ezek a megbízások több évi munkát helyeztek kilátásba s összeköttetésbe hozták őt szellemi körökkel. Szinte új élet kezdődött számára. E cikkek ráirányították Weimar uralkodójának figyelmét is, akitől meghívást kapott és megbízást, írja meg e város társadalmának történetét Goethe idejében. Sőt a nagyherceg kitűntette őt látogatásával, mely alkalommal meghatottan beszélt Lily nagyanyjáról, mint aki Weimar szellemének a megtestesülése volt. Megigérte a legmesszebb menő támogatást és amire sok tudós hiába vágyott, hogy a Goethe-város elzárt kincseit föltárják előttük, azt fölajánlották egy fiatal leánynak, mert Gustedt Jenny unokája volt.

Lilyt nem csábította a fényes kilátás. Egyedül családja kedvéért vállalta e megtisztelő munkát. És nem is fejezte be. A szakadatlan elfoglaltság, a fárasztó társas élet, melyben részt kellett vennie, kimerítette szabad szárnyalásra vágyó lelkét. Szűk lett neki Weimar. Különös, hogy akinek kultuszára jött e városba, a Mester egy szavának hatása döntötte el sorsát. Egy Faust előadás alkalmával hallja s mintha akkor hallaná s értené

először, úgy hatnak rá e szavak: Nur der verdient sich Freiheit, der täglich sie erobern musz.

Elhagyja Goethe városát, melynek kapui a nagyherceg neheztelése miatt örökre bezárulnak előtte, de annál jobban mélyed el műveibe s különösen a költő emberszeretetéről tanuskodó kijelentéseket veszi föl magába hévvel. Ismét forr benne, egy új fejlődési fázisnak az izgalmát éli át s ismét Faust által véli Mesterének szavát hallani, kihez megihlett lelki állapotában könyörög, mutassa meg neki törekvéseinek célját, mértékét? S a felelet: Solch ein Gewimmel möcht ich sehn, auf freiem Grund mit freiem Volke stehn.» Itt születik az új Lily. S itt kezdődik a kalváriája.

Már tizenhét éves korában az volt a meggyőződése, hogy elszakadás az élet föltétele, még sebek árán is. És jött az elszakadás, és jöttek a sebek. Élete a szülői házban nem volt irigylésre méltó. Úgyszólván gyermekkorától kezdve harcban élt szüleivel s rokonságával. Egy elmulasztott kedvező házassági alkalom s Weimar elhagyása is elkeserítette a leánya jövőjéért aggódó apát. S ami most következett, még inkább megnehezítette a helyzetet. Lily megismerkedett *Gizycky* György kiváló tudóssal, aki testre béna volt, de nemes szelleme annál szabadabban szárnyalt ember által elérhető magasságig. Gazdag lelki élete kárpótlást nyujtott neki testi fogyatkozásáért. Filozófiai nyugalma, nagy tudása mély benyomást tettek Lilyre s e szelid tudós volt ezentúl mestere. Mill Stuart és vezető szocialista írók mellett az amerikai és angol nőmozgalmakat ajánlotta figyelmébe s Lily ezek nyomán egyelőre az elméleti szocializmus felé haladt. Atyját féktelen haragra lobbantotta a fölfedezés, hogy leánya szocialista folyóiratokat hoz az ő házába s követelte a szakítást a tudóssal. E testet-lelket kimerítő harcnak az lett a vége, hogy Lily Gizycky neje lett s ezzel a lépésével elidegenítette ugyan magától családját, de bearanyozta egy nagy szenvedő életének utolsó szakaszát. Lelki harmoniában élték át azt a kis időt, mit a sors boldog üldözöttjének még engedett.

Elköltözött barátja szellemi hagyatékát híven őrizve s nyomdokain haladva folytatta tanulmányait. Kereste a kapcsolatot az élettel és sűrün látogatott munkáscsaládokat, hogy bepillantást nyerjen életviszonyaikba. De sok nyomorúságnak lett megismerője! S talált munkásnőket, kik reggeltől estig munkájuk fölött görnyedve még megőriztek annyi szellemi frisseséget, hogy részt vehettek gyűlésekben sorsuk javításán fáradozva. Lily magáévá tette ügyüket, nyilvános előadásokat tartott sorsukról s mikor látta, hogy bizalmukat csak úgy nyerheti meg, ha belép pártjukba, ezt a lépést is megtette s ezzel a tábornok leánya teljesen szakított régi körével s a munkásnők mellé állt. Hogy meggyőződésének milyen erejét jelenti ez az elhatározása, azt csak akkor tudjuk kellően megítélni, ha meggondoljuk, hogy ebbe az időbe esik a német kormánynak legizzóbb harca a szocialisták ellen.

Aki azt hiszi, hogy a munkásnők nagy szeretettel fogadták Lilyt — akkor már Braun Henrik szocialista író neje — az csalódik. Ha szószéken állt, ezren tapsoltak neki. A szűkebb tanácskozásokban többnyire leszavazták. Már arisztokratikus külseje, s belső kulturája is elválasztotta őt elvtársaitól. Viszont, hogy ő maga mennyire érezte áldozatát, azt elárulja Emlékirataiban, mikor nyilvános előadásairól írva, el nem mulasztja először is a fülledt levegőt említeni, a gyarló világítást, a hallgatók durva kezét s mindazokat a külsőségeket, melyek érzékeit bántották. Azonban fontosabb okok működtek össze, hogy a viszony közte és pártja közt mindinkább elmérgesedett. Túlságosan termékeny volt az ő szelleme ahhoz, hogy egy párt szűk keretébe beszoríttassék. És az emberek! Neki, a mindig hős asszonynak nagy csalódás volt, hogy a párt nemcsak hősökből állt, hanem gyönge emberekből is. S bántotta a nagy ellentét, az eszme ideális lényege, tartalma és gyarló formája közt. De a fő oka az elidegenedésnek az volt, hogy míg a párt minden egyéb mozgalmat, mint a főcél elérését késleltetőt, elítélve, csak a politikai érvényesülésre akarta minden erejét fordítani, addig ő e mellett humánus irányban is törekedett előre-

haladni. Hiszen a szocializmushoz éppen az a nemes törekvése vonzotta, hogy ezeknek emberhez méltóbb életet teremtsen. A világ nyomorúságait enyhíteni, ezt tűzte ki magának egyetlen föladatául. Lily helytelenítette, hogy a párt mindig csak a meggyőzöttekhez, a hívekhez szólt; a polgári elemekhez is akart fordulni, hogy megnyerje őket a szocializmus eszméinek. A párt azonban elítélte ezt az érintkezést. Lily tolla után élt és esztétikai cikkeket írt nem szocialista lapokba. A párt roszszalta ezt a tevékenységét. Néha megkérdezése nélkül rendelkeztek idejével s megbízták egy-egy előadás megtartásával. Ha betegségre vagy egyéb elfoglaltságra hivatkozva kérte fölmentését, megbízhatatlannak mondták. Ha új eszméről akart cikket írni vagy előadást tartani, ezt fölöslegesnek tartották, mert a munkásnők véleménye szerint már minden meg van írva, amire a pártnak szüksége van. Sok hasonló esetet sorol föl Emlékirataiban. Számtalanszor kellett egyéniségét megtagadva magát alávetnie a pártfegyelemnek. Családi és társadalmi békóit lerázta, hogy súlyosabb bilincseket vegyen föl.

Indítványai a munkásnők sorsának javítására az élet megfigyeléséből fakadtak. Központi szervezetet akart létesíteni a munkaadók és munkásnők közt, melynek föladata lett volna a szegény nők kizsákmányolását enyhíteni. Leszavazták. Egy másik, szintén az életből merített tapasztalata nyomán támadt benne a közös háztartás és konyha eszméje oly munkáscsaládok részére, hol a feleség is gyárban dolgozik, és a gyermekek fölügyelet nélkül maradnak. Kivihetetlennek mondták. Cselédje betegágyánál kezd a cselédkérdéssel foglalkozni. Ezeket a házi munkásokat is akarja szervezni, munkára kötelezett idejüket, lakás- és egyéb viszonyaikat rendezni és összekapcsolni ügyüket a munkásnők szervezetével. Mennyire ellenezték elvtársai! S micsoda szidalmakkal árasztották el háziasszonyok és ujságok! Mikor újszülött fiát szeretettel magához ölelte, eszébe jutott a sok ezer és ezer nő, akinek gyermeke születése elviselhetetlen gond. Ez időtől kezdve foglalkozik az anya- és csecsemővédelem gondolatával s ő Németországban tudtommal az első,

aki ennek az eszmének híveket toboroz. Az elvtársak nem pártolták. Elkeseredésében kifakadt ezekre a minden társadalmi fejlődést megvilágító szavakra: »Alles Neue galt ihnen zunächst als etwas Feindliches. Diese Revolutionärinnen hatten schon eine Tradition und waren daher reaktionär.« Hasonló, sőt még erősebb ellentétek miatt végre elkedvetlenedve, visszavonult a pártélettől, de hű maradt életének kitűzött föladatához és főképpen nőkérdésekkel foglalkozott.

Az egyes részletkérdések tárgyalása közben folyton érezte az összefüggés hiányát a kérdések összegével s a kellően megvilágított történeti háttérrel. Ezen a hiányon segíteni akarván, megírta vonzó stílusban s tudományos alapon fölépült monumentális művét: *Die Frauenfrage*, mely bármely tudósnak is becsületére vált volna. Sok éven át folytatott tanulmányok alapján tárgyalja itt a nőkérdést. Először megrajzolja plasztikus vonásokban a történeti fejlődést a legfontosabb kulturnépeknél a legrégibb időktől kezdve a XIX. századig. Fejtegetéseinek végső eredménye, hogy a nők elnyomása a családban a férfi részéről a hozomány birtokba vételére, tehát gazdasági okra vezethető vissza. Azután áttér a munkaviszonyok fejlődésére, a női munka értékelésére különböző téren s mindenre, ami a nő gazdasági életére befolyással volt és van. Egy hírneves író úgy nyilatkozott e könyvről, hogy minden időkre s minden kritikával szemben standard-work-ja, vezető műve marad a női kérdésnek s ezenfelül még egy erős egyéniségnek is kifejezője.

E főmunkáján és szépirodalmi műveken kívül megjelentek tőle előadásai nyomán kisebb terjedelműek is, melyekben a munkásnők viszonyainak egyes kérdéseit tárgyalja. Ezek közé tartozik: *Frauenarbeit und Hauswirtschaft.* A gyári munkásnőn akar segíteni, aki hazatérve nem szentelheti idejét a pihenésnek, hanem fáradt testtel-lélekkel kénytelen a háztartás ügyes-bajos dolgait elvégezni. Kívánja, hogy építtessenek oly házak, melyekben egy-két szobás lakások vannak konyha nélkül s egy közös konyha lássa el az összes lakók szükségleteit.

Egy óvónő gondozná a gyermekeket. S meg van győződve, hogy ily élet mellett a család bensősége csak nyerne. Mert ha megfigyeljük a családi élet és háztartás fejlődését a legrégibb időktől napjainkig, úgy találjuk, hogy van ebben egy állandó és egy változó körülmény. Az állandó a szülők és gyermekek egymáshoz való viszonya. A változó a háztartás. A régi sokoldalú háztartás munkaköre folyton szűkült. Utolsó maradványa a konyha. Ha a munkásnő ettől is szabadulna, ezzel csak nyerne a családi élet, mert több gondot fordíthatna a gyermekekre.

Egy másik érdekes füzete ezt a címet viseli: *Mutterschaftsversicherung*. Ebben az anyák védelméről szól. Bevallja, hogy nehézséggel jár a megoldása; de azért törekedni kell az elérhetőre. Szeretné, ha minden munkásnő nyolc héttel a gyermek születése előtt és nyolc héttel utána föl volna mentve a gyári munka alól. Gondoskodni kellene egy alapról, melyből a munkásnő munkaszünetének idejére fizetésének teljes pótlását kapná.

Természetesnek találjuk, hogy a mindig aktuális, sőt előrelátó Lilyt a kitört háború is munkára serkentette. *Die Frauen und der Krieg* a címe egy füzetnek, melyben nem kér kevesebbet, mint hogy minden leány is legyen köteles az állam szolgálatában egy önkéntesi évet szolgálni; természetesen nem katonáskodva, hanem szociális munkában. A háború megmutatta, hogy az államnak szüksége van a nők munkájára s hogy a nők ismerik kötelességüket az állammal szemben. Mennyit nyerne ez nehéz időkben, ha egy női sereg állna rendelkezésére, melynek minden tagja, épen úgy mint minden katonaköteles férfi, tudná, hol és hogyan kell munkájával beleilleszkednie az állam szervezetébe.

Megjelentek még tőle: *Die Frau in der Dichtung. Die deutsche Politik und die Frauen* és mások. Szava nem hangzott el a pusztában. Művei részben számos kiadást értek meg, részben elfogytak. Eszméi vagy a megvalósulás útján vannak, vagy át is mentek már az életbe.

Ötvenegy éves korában érte utól a halál. Nem engedte

meg neki a sors a nagy idők eredményét meglátnia. Született vezér volt. Harc, erőkifejtés, akadályok leküzdése volt az ő eleme. Szónoki tehetsége és írásművészete voltak hatalmas fegyverei. E fényes tulajdonságok kifejtésére sok alkalma nyilt volna a világháború után. Még eddigi saját hitvallása ellen is. Mert meggyőződése is átalakuláson ment keresztül. Bevallja, hogy azon az úton, melyen eddig haladt, célja el nem érhető. Csak úgy jutunk célhoz, mondja Emlékiratai végén, ha az etikai forradalom a gazdasági átalakulásnak szárnyat kölcsönöz.

Heroikus természetének megfelel végrendeletének utolsó szakasza, melyet férje mintegy a jóbarátoknak és tisztelőknek küldött bucsuszót, Lily halála után a lapokban közölt: Allem, was ich erfuhr und sei es noch so schwer, bin ich dankbar, denn alles hat letzten Endes meine Kraft gestärkt, meine Entwicklung gefördert und über alle Abgründe meines Lebens hinweg leuchtete das einzige Glück des Weibes, mein Kind und meine Liebe.

Magyarul: »Ember küzdj és bízva bízzál.«

Szarvas Gáborné.

ELŐKÉSZÜLET A ZONGORAÓRÁKRA.*

(Módszertani tanulmány.)

(Beethoven 2-ik műve 3-ik számú szonátájának III. tételén a *C* dur szkercon bemutatva.)

Bevezetés.

Miként minden tárgynál, úgy, tanításunk sikere érdekében a zenénél is szükséges, hogy a tananyagot előbb magunk áttanulmányozzuk és tanításunk menetét és módját is előre megtervezzük.

Mindenekelőtt tehát a tananyag áttekintésére és megértésére törekszünk, amit legkönnyebben úgy érünk el, ha a darab szerkezetéről és modulációiról vázlatot készítünk. Ennek alapján aztán, az analógia kapcsán, megfelelő gondolatok támadnak a lélektani mozzanatokra és folyamatra, azaz a szellemi, a benső tartalomra vonatkozólag s ekkép előadásunk bensőbb, billentésünk kifejezőbb, tanításunk pedig nevelőbb hatású lesz.

Átvesszük még a darabot az alkotó elemek, vagyis a melodia, harmonia és ritmus szempontjából; továbbá az alkotó részek, azaz a motivumok és szólamok szerint.

Észrevesszük továbbá az előforduló szépségtényezőket. Ezek az egység és változatosság, szükségesség, természetesség,

* Szerzőnek az 1900. évi párisi nemzetközi kiállításon ezüstérmet nyert, és a vak katonák javára felajánlott zongoraoktatási vezérkönyve kapható magyar és francia nyelven a Nemzeti Nőnevelés kiadóhivatalában. Ára ajánlott póstai küldéssel 2 K 75 f.

váratlan fordulat, arányosság, rokonság, ismétlés, változat, ellentét, fokozás stb. stb.

A kivitel szempontjából áttanulmányozzuk az ujjrakást, ami a frázirozással van szoros összefüggésben, a billentési módokat, a technikai alakulatokat, nehézségeket és ezek legyőzésének módjait; végre az előadást, tekintettel a hangsúlyra, az előírt — valamint a gyakran ki nem írt, de szükségképpeni — tempobeli-, dinamikai- és más előadási jelekre, továbbá a benső tartalom kifejezésére.

Ha tisztába jöttünk a darabbal, következik a tanítási eljárás megtervezése. A darab előjátszása és általános ismertetése után fél és egész kadenciákkal befejezett, önálló részekre osztjuk fel a darabot, aztán az egyes részeket a fenti, és más, a tanítványok szükséglete által megszabott szempontok szerint, átgondolt sorrendben elemeikre bontjuk és ismét összerakjuk, végre a megtanult részeket, ugyancsak tervszerűleg, összefoglaljuk.

Az így átdolgozott és megtanított darabot többször ismételtetjük, mikor is már minden figyelmünket a csiszolásra és művészi előadásra fordíthatjuk.

Ezek előrebocsátása után, a vázlatot, összefoglalásul, végére hagyva, térjünk át a szkerco tárgyalására, melynek folyamán a darab parányi mozzanatait mintegy górcső alatt vizsgálva, tehát nagyítva mutatom be.

*I. A szkerco felosztása.**

E szkerco is, miként a menuetto, melynek helyét foglalja el Beethoven 3-ik szonátájában, összetett formában van komponálva. Három darabból áll, melyeket egy kóda követ. Képlete $A + B + A +$ kóda. Azaz, az A darab után a triónak nevezett B darab következik, ezután, mint harmadik darab, a dá kápo, tehát ismét az A darab, és végre a kóda.

Az A darab ismét 3 részre oszlik. Képlete: $a + b + a$; az ismétléseket is véve: $a + a + b + a + b + a$.

* L. VIII. fejezet: A szkerco vázlata.

Épp ilyen a 2-ik és természetesen a 3-ik darab felosztása is, ez utóbbi azonban ismétlések nélkül; a kóda pedig egy áthajlást, 2 orgonapontot és egy 2 × 1 ütenyes függeléket foglal magában.

II. A szkercó első részének (A darab) szerkezete, modulációi és az ezekből elvont következtetések, helyenként a szépségtényezőkre, sőt az előadásra is rámutatva.

Rátekintve az *A* darabra, észrevesszük, hogy kontrapontikus tételben van írva, tehát vízszintes irányban, szólamok szerint bomlik elemeire; de azt is látjuk, hogy a részek tématikusan kapcsolódnak egymáshoz, ami azok függőleges tagolódását vonja maga után.

A darab tématikus szerkezetét véve alapul, az első részt két 8—8 ütenyből álló nagy mondatra oszthatjuk, melyek alakulásuknál fogva nagy periodust képeznek, tehát egymással szemben mint elő- és utómondat állanak.

A darabot az első szólam kezdi meg a témát hozva, mely szabály szerint a 2-ik szólam felléptéig tartana, de mivel a téma elő- és utómotivumát a következő utómondatban különkülön is feltaláljuk s itt az utómotivum mindig két ütenyt tölt ki, e darabnál az utómotivumnak e kibővített alakjával kell értelmeznünk a témát s igy azt a 3-ik ütenyvonallal határoljuk. Az első szólam menete azonban a téma befejezte után is megszakítás nélkül tovább folyik, ellenpontozva a 2-ik és később a 3-ik szólammal is; valamint a 2-ik szólam menete is folytatódik a 3-ik szólam fellépte után is.

A 2-ik szólam — a kezdő csonka ütenyt tekintetbe nem véve — a 2-ik ütenyben esik be, de mivel a témát csak utánozza, azért ennek alárendelt szerepe van.

A 4-ik ütenyben lép fel a 3-ik szólam, ismét uralkodói jelleggel, mivel a témát változatlanul hozza, habár 2 nyolcaddal mélyebben.

Az 5-ik ütenytől, tehát a 3-ik szakasztól kezdve — két

ütenynek megfelelő tartalom képez egy szakaszt — az előmondat végeig még egy jelentéktelen, alárendelt szólamot is látunk, melynek inkább csak akkord-kitöltő szerepe van, de azért ez is melodikusan kíséri a felső szólamot.

A 4-ik szakaszban az előmondat befejezéseül mind a 4 szólam együtt fél kadenciát képez, mit az I—V fokú akkordok összekötése által nyerünk.

A könnyed, kedves téma gyermeki ártatlanságról, annak kicsapódása a kezdetén könnyű szívről, boldogságról, a téma hosszú hangokból álló, felfelé haladó, meleg folytatása szeretetről, a szólamok kellemes összhangja és szabályos beesése békéről és egyetértésről tanuskodik; de már a fél kadencia megnyugtatást kívánó emelkedése azt érezteti, hogy a békés szeretet összhangja, melyben még az alárendelt szólam is szinte egyenrangúan érvényesülhetett, már is megbomlott. A derült vidámság eltünik s ennek megfelelően már mollban lép fel az utómondat, melyben a küzdőtért — az alárendelt középszólamot szóhoz sem engedve jutni — a két uralkodó szólam foglalja le.

Elsőnek most az alsó szólam kezdi a témát és pedig — mintegy szaván fogva a felső szólamot — ugyanazon hangot ragadva meg, mellyel az mondatát befejezte.

A téma így *g* mollba kerül, a 2-ik szakasz folyamán is e hangnemben marad, de itt egy nyolcaddal mélyebben és az eredeti téma fiatalos előmotivumának elhagyásával, annak csupán komolyabb jellegű befejező motivumával töltve ki a két ütenyt, mivel az előmotivumot teljesen a felső szólam kerítette hatalmába. A 3-ik szakasz, mint szekvens, (utánzat) a 2-ikat ismétli meg, de a határozott menetű felső szólam vezetése folytán *D* durba jutva, mely a megelőzőnek domináns hangneme s így a modulácio, míg egyrészt természetszerű, másrészt fokozást éreztet.

De térjünk vissza a felső szólamhoz, mely be nem várva a mondatot megkezdő alsó szólam témájának végét, ifjúi türelmetlenséggel, mint egy rakoncátlan gyermek, az idősebb beszédébe vágva, egy ütennyel hamarább esik be és 6 ütenyen át

egymásután 6-szor, de mindig egy hanggal feljebb kezdve, folyton csak a téma előmotivumát ismétli.

Ez a friss kezdő motivum és tavaszi életerőtől duzzadó melodikus emelkedés, mint a gátat nem tűrő ifjúi féktelenség, mondanám, mint a méltányosságot nem ismerő ifjúi önzés törekszik érvényesülni. De a felső szólamnak e nagy kresendójával és fortéjával szemben a 3-ik szakasztól kezdve az alsó szólam is oktávamenetbe csap át és a 4-ik szakaszban mind a két főszólam, az egyensúlyt még megtartva, a másik két alárendelt középszólammal együtt — mintegy a szolgaszemélyzetet is belevonva a küzdelembe — az előmondat fél kadenciájával periodust alkotó viszonyba lép, és hatalmasan modulál *G* durba, az alaphangnem dominánsába, mely — míg egyrészt a megelőző *D* dur hangnem természetes folyománya — másrészt az előmondat *G* dur akkordon megálló fél kadenciájának *G* dur modulációra történt fokozásával a várt megnyugvás helyett csak az ellenségeskedés fokozódottságát, megátalkodottságát jelentheti.

Az utómondatban tehát a téma elő- és utómotivuma van egymással szembeállítva valóságos bonyodalomszerű (Durchführung) kidolgozásban.

Most az első rész ismétlése következik. Újra élvezzük hát az előmondat napfényes derültségét és az utómondatban újra részt veszünk a két főszólam összecsapásában.

A félkadenciából származott ellentét a dominánsra vezető egész kadenciával azonban nem egyenlítődhetett ki, sőt épen ezáltal még fokozódott a feszültség, és így a tulajdonképpeni, a döntő küzdelemnek még ezután kell végbemennie.

Az első rész tehát csak e darab expozíciója volt s az igazi bonyodalmat a 2-ik rész tartalmazza, míg a 3-ik résznek a kiegyenlítődésre, békés megoldásra kell vezetnie.

Népies szokás a népdal 2-ik részét fordításnak nevezni, mivel a 2-ik rész az elsőnek épen az ellentéte szokott lenni, Beethoven azonban ezt a fordításszerű, ellentétes jelleget itt már az első rész utómondatának adta egyrészt azáltal, hogy az első mondat fél kadenciája után azt a quint hangnemben kezdte,

ami a legnagyobb ellentéte az alaphangnemnek, másrészt azáltal, hogy az utómondatot bonyodalomszerűen dolgozta ki. Mit hozhat most már a 2-ik rész? Nézzük közelebbről!

Ez három, egymástól jól megkülönböztethető részletre oszlik, melyeket b_1, b_2 és b_3-mal jelölhetünk.

A 12 ütenyből álló b_1 részletnek — a csonka ütenyt ismét nem számítva — első szakasza mindjárt, mint legteljesebb ellentéttel, a fordításszerű utómondat első szakaszával kezdődik úgy, hogy mikép az utómondat megkezdésénél láttuk, itt is megragadja a 2-ik szólam az első szólamnak utolsó hangját, de most egy nyolcaddal mélyebben és a *f* után *p*, mintegy lélekben megrendülve a szétszakadáson. Így itt most e. szakasz szükségképpen *c* mollba kerül, mely hangnem a megelőző domináns hangnemnek különben is természetszerű folyománya.

Innen kezdve aztán, a nagyobb küzdelemnek megfelelően, e rész alakulása is eltér az első rész utómondatáétól. A 2-ik szakasz, mint szekvens, az 1-sőt ismétli itt is, de egy fél hanggal lejebb *b* mollba transzponálva — mintegy sötétebb lelkiállapotot, mélyebb küzdelmet jelezve. A 3-ik szakasz is még *b* mollban marad ugyan és az előbbi szakasz tartalmát hozza, de ebben már a küzdő szólamok szerepet cserélnek: most a téma utómotivuma kerekedik felül a jobbkézbe és a kezdő motivum jut a balkézbe. Ez a dupla kontrapontikus kidolgozás igen értékes és az előadónak érdekes deklamációra nyújt alkalmat.

A 4-ik szakasz ismét egy hanggal lejebb, *As* durban ismétli meg a 3-ikat azzal a különbséggel, hogy most a témának a felső szólamban levő utómotívumát — mintegy e szólam diadalmaskodását fejezve ki — oktávamenetben hozza. Az 5-ik szakaszban, mely különben az előbbinek hű utánzata, ismét egy fél hanggal lejebb esnek a küzdő felek; a 6-ik szakaszban pedig *c* mollban, mely az előbbiből, mint feloldás, természetszerűleg következik, fél kadenciát képezve, — a felső szólam az uralmat neki biztosító nyolcadmenetét megtartva — mind a két szólam uniszónó hozza a felső szólam utómotivumát.

A moll hangnem és a nehéz léptekkel lefelé haladó uni-

szónó *f* motivum a mélyebben fekvő domináns fokra ugró befejezésével, csak a végleges, a reménytelen szakadást fejezheti ki. A motivum legutolsó- és egyszersmind legmélyebb hangja a domináns *G*, s mint ilyen, lényegileg az egész mondat csúcspontja, mi azonban nem áll ellenkezésben annak legmélyebb fekvésével, mert éppen a legnagyobb kontrasztokkal lehet ugyanazt a hatást elérni. E domináns *G* a mondat legnagyobb disszonánciája is egyszersmind, mely feloldást kíván. Átvitt értelemben pedig e hang mintegy a lefolyt küzdelemből származott újabb ellentétet képviseli, mely újabb megnyugtatást, kiegyenlítést követel.

És mi történik itt?

A következő 8 üteny, mint a 2-ik rész 2-ik részlete b_2-vel jelezve, orgonapontot alkot a dominánsra, tehát a feszültséget feloldás helyett a legmagasabbra fokozva tartja. Zeneileg ez orgonapont, mivel állandóan egy hangon, itt a dominánson marad, mintegy az utolsó akkord kitartásának — s mivel a megelőző részlet motivumából, tehát tématikusan fonódik tovább, az első részletből származott megnyujtásnak — tekinthető; átvitt értelemben pedig az ellenségeskedés fenntartásának, az engesztelhetetlenség kifejezésének vehető, mely a megelőzőleg lefolyt küzdelem folyamán annak immár átalakult motivumaival folytatja a harcot. De hogy is képzelhető el, hogy az ellentétek háborúskodással kiegyenlítődnének, s hogy viaskodással, akár a legyőzött, akár a győztes lelki egyensúlyát, lelki harmóniáját visszanyerhetné? A küzdelem tehát tovább folyik az orgonapontban is. Hol lesz itt a kivezető út, mely a kiegyenlítődéshez visz?

Az alsó szólam, miként azt már az első részben, az utómondatnak, valamint a 2-ik részben az első részletnek megkezdésénél láttuk, az orgonapontban is az utolsó hangot ragadja meg, ezúttal a domináns *G*-t és ezzel hozza most az egy hanggal kibővült kezdőmotivumot, melyre a felső szólam ugyanazon motivumnak ritmikailag egyszerűbb, hangzatilag gazdagabb, melodikailag fordított alakjával felel.

Hogy a szólamok itt hangzatilag gazdagabban és két kézre

írva szerepelnek, az a dolog lényegén nem változtat és jórészt csak azt célozza, hogy a küzdelem érthetőbb és erőteljesebb kifejezésre jusson, de nyilvánvaló, hogy itt is csak a két szólam viaskodik egymással. A fentiekből következőleg alig gondolható, hogy a *p* jelzés, mely a Peters kiadásban az org. pont elején áll és ennek egész folyamán át érvényben marad, Beethoventől származnék.

Háromszor kísérli meg az alsó szólam a kezdő motivummal az uralomra jutást, de a felső szólam a tématikusan alakult akkordos motivumával mindannyiszor felcsattanó hevességgel belevág, mit beesésének *sf*-ja tanusít, mely a szabály- és a hangsúly természeti törvényének ellenére, a különben súlytalan 3-ik negyeden áll. A rendellenes kiemelés pedig csak rendellenes érzést fejezhet ki.

A 4-ik szakaszban a felső szólam felcsattanó motivuma, mintegy esztelen daccal, anélkül, hogy az alsó szólamnak időt engedne a közbeszólásra, közvetlen egymásután még 2-szer ismétlődik meg. De az alsó szólam ilyen esztelen, tehát igaztalan hevességgel szemben nem is kísérli meg többé a közbevágást, teljesen elnémul és az uralmat minden további ellenkezés nélkül a felső szólamnak engedi át. A 4-ik szakasz tehát, habár, mint láttuk, nincs úgy jelezve, természetszerüleg *ff* és a felső szólam diadalával végződik. Ezzel a küzdelem is megszünt. És most jön a mesteri fordulat!

Három ütenyen át, melyeket zenei és szellemi áthajlásnak tekinthetünk a 3-ik részhez, a kifejléshez, és b_3-mal jelezhetünk, a győztes felső szólam hozza 3-szor egymásután az alsó szólamnak legyőzött kezdő motivumát. Először talán megdöbbenve a végleges szakításon, bátortalanul, mintegy választ várva és természetesen *p*; 2-szor elgondolkozva, mintegy belátva saját igaztalanságát; 3-szor bűnbánóan, áhítva a tiszta lélek boldogságát s az ebből fakadt régi, kedves témát, melyet az ellenkezés szelleme nem tört még motivumaira! Csakhogy már késő, ami elmúlt, vissza nem jöhet!

De íme a bűnbánat csodás hatalma és a megalázkodás nem

kevésbbé csodás tette, visszavarázsolja az örökre elveszettnek hitt boldogságot, a kibékülést! A repeticio mintegy újjászületve, ujjongva hozza, 3-ik rész gyanánt, az első részt s ezzel az óhajtott témát mindhárom szólammal és teljes egészében. Csakhogy a 3-ik rész előmondata az első rész előmondatának félkadenciájával szemben, mely várakozást ébresztett fel és törésre vezetett, most az alaphangnemben egész kadenciával megnyugszik. Az első ellentét tehát kiegyenlítődött. Ennek megfelelően az utómondat is másképp alakul most.

Ugyan az utómondat ezúttal is ugyanazzal a hanggal kezdődik, amellyel az előmondat végződött, de éppen ezáltal a C dur alaphangnemhez testvéri viszonyban álló *c* mollba jut és az első rész dur végzetének megfelelően C durban, az alaphangnemben, tehát kiegyenlítődéssel végződik.

Ezzel a kiegyenlítéssel, ezzel a feloldással nemcsak az 1-ső rész utómondata, hanem a 2-ik rész 1-ső részletének, a bonyodalom főrészének ellentéte, ennek disszonánciát képező dominánsa is el van intézve, mivel e rész tisztán az 1-ső rész utómondatának ellentétéből származott okozat volt. A 2-ik rész 1-ső részlete tehát, melyet b_1-gyel jelöltünk, ez okból itt ki is marad.

Hátra van még a 2-ik rész 2-ik részlete, a b_2, a domináns orgonapont, mely már a régi motivumokból származott új alakulatokat is hozott felszínre.

A 3-ik rész tehát most ezt az orgonapontot hozza ismét ugyanazzal a hanggal kezdve, mellyel az előbbi részlet végződött. Így az orgonapont szükségképen a C alaphangnemre transzponálódik s a középrész domináns orgonapontjától csak annyiban tér el, hogy itt a balkéz motivuma is *sf*-val lép fel, de a súlyos ütenyrészen, mintegy a maga igazában megerősödve; továbbá, hogy az orgonaponthoz itt egy oktávás és a mélyebb oktávába ugró tématikus *ff* motivum csatlakozik, melyet függelékül tekinthetünk. E motivum mintegy a viaskodó multat örökre elvágni akarva, nemes határozottsággal fejezi be az első darabot.

III. Az A darab alkotó elemei, alkotó részei és formája.

A szerkezet áttanulmányozása után rátérünk az alkotó elemek átdolgozására. Ezek: a melodia, harmonia és ritmus.

Habár az elemek között a melodia vezet, mégis előbb a harmonia és ritmus szempontjából vesszük át a darabokat, mivel ezek ismerete nélkül a melodia nem értelmezhető.

A harmoniánál meghatározzuk az egyes akkordokat és ezekkel kapcsolatban a lényeges és idegen hangokat, mely eljárás a nyelvtanban a szóbeli elemzéssel állítható párhuzamba; aztán vizsgáljuk az akkord-egymásutánt, mintegy a mondattani értelmezésnek megfelelően.

Komplikáltabb daraboknál megbecsülhetetlen szolgálatot tesz, ha az akkord-egymásután generalbasszusát írásbelileg is elvonjuk.

E harmonikus kivonaton feltüntetjük az akkordok alaphangját, fordítását és a modulációkat, valamint az akkordok nemét a Reicha-féle táblázat szerint, minek folytán felismerhetők lesznek sokszor az elrejtett ismétlések, variációk és a szépségnek más tényezői, amelyek a szerkezetre is világot vetnek.*

A ritmusnál előbb az annak alapjául szolgáló beosztást értelmezzük, azután szólamok szerint elvonjuk a ritmust dobolás által, végre az egyszerű és összetett ritmikus motivumokat állapítjuk meg.

Áttérve a melodiára, elemezhetjük azt, alkatrészeit tekintve, hogy lényeges, vagy idegen és milyen idegen hangokból képződött, aminek ismerete az értelmes előadás egyik feltétele. Aztán megállapítjuk, hogy a melodia milyen skála- és milyen akkordrészletekből alakult, ami a megtanulást könnyíti meg. Átvesszük végre a melodiát a motivumok szerint, mi a frázirozás meghatározását vonja maga után. Ehhez simul az újjrakás is. Tudvalevő, hogy úgy a frázirozás, mint az újjrakás a különböző kiadásokban nagyon különböző szokott lenni.

* L. szerző zongoraoktatási vezérkönyvét.

A melodiának motivumok szerint való átdolgozása igen sokszor az elrejtett értelmet világosítja meg és sok nem sejtett szépséget tár fel. Nemcsak a főmelodiát dolgozzuk így át, hanem minden szólamot külön-külön, sőt a basszus és a kíséret rejtett melodiáit, illetve melodikus részleteit is igyekszünk fel- és megismerni.

Mivel e tárgyalás folyamán, a szükséghez képest, az alkotó elemekre is történik utalás, azért ez egyszerű darab tanulmányozása külön az elemek szempontjából szükségtelen.

Átmehetünk tehát az alkotó részekre. Ezek a szólamok a kontrapontikus tételeknél, melyek tehát vízszintesen tagolódnak, és a motivumok a tematikus kidolgozásban, amik ennek függélyes tagolódását vonják maguk után.

Mint láttuk, az *A* darabban mindkét kidolgozási módot megtaláljuk, mindkét szempontból taglalnunk és gyakorolnunk is kell tehát e darabot. Kontrapontikus szempontból való átdolgozásnál, nemcsak az egyes szólamok beesését és menetét figyeljük meg és gyakoroljuk külön-külön, hanem különböző 2—2 szólamot elvonva, azokat együtt is tanulmányozzuk.

Az ilyen szólamok szerinti taglalás és gyakorlás könnyűvé teszi a kontrapontikus tételek megtanulását és átlátszóvá azok előadását.

Tematikus szempontból vizsgálva e darabot, arra az érdekes felfedezésre jutunk, hogy az egész első darab tulajdonképen csak 2 fő és egy, említésre alig méltó, mellékmotivumból épült fel. Ezeket érdemes közelebbről is megvizsgálni.

Az első főmotivum, a téma kezdő motivuma, 4 hangból áll és nem egyéb, mint egy lényeges hangnak az alsó visszatérő hangjával és felső másodjával való kombinációja:

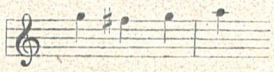

A második főmotivumot skálaszerűen lefelé haladó 6 negyed alkotja, melyek tehát két egyszerű motivumból álló összetett motivumot képeznek:

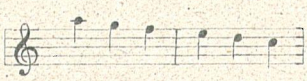

Az elő- és az összetett utómotivum együtt alkotja a témát úgy, hogy az előmotivum utolsó, és az utómotivum kezdő hangja összeesik. A témafolytatás 4 ütenyes, a mellékmotivumot képező, hosszú hangokból álló melodiáját kivéve, az egész első darab a két főmotivumból, illetve ezek megrövidített, kibővített, hangzatilag gazdagabb, ritmikailag egyszerűbb, melodikailag variált, vagy fordított alakulataiból jött létre.

További érdekes sajátsága e darabnak, a hogy benne a kontrapontikus, kötött tétel összeolvad a tématikus, szabad kidolgozással. Így az orgonapontokban, melyekben habár, világosan elkülönithetők a szólamok egymástól, de mivel ezek nem ellenpontozva, hanem váltakozva lépnek fel, mégis inkább a tématikus kidolgozási mód feltételeit állapithatjuk meg.

De ezt az összeolvadást nemcsak az orgonapontoknál mutathatjuk ki, hanem azáltal is, hogy mig az egész darab — az orgonapontoktól eltekintve — kontrapontikus stilusban van irva, szerkezete a tématikus formák körébe utalja.

Ezeknek 3 főcsoportja: a dal-, rondó- és a szonátaforma közül pedig az utóbbi lényeges jegyeit találjuk fel benne. T. i. a 3 részűséget, az 1-ső rész dominánsba moduláló végzetét, a 2-ik rész bonyodalomszerű kidolgozását és a 3-ik részben az első rész ismétlését. Eltérés csak annyiban mutatkozik, hogy az 1-ső rész a három, ú. m. a fő-, a mellérendelt és a befejező gondolat helyett csak egyetlenegy periodust tartalmaz. Ezt azonban — már csak tömör kidolgozásánál fogva is — tekinthetjük a három gondolat összetömörülésének, mit úgy képzelhetünk el, hogy a 3 gondolat a 3 szólam által képviselve, összetolódott.

Ekkép a darabot a szonátaformák közé sorozhatjuk és kis méreteivel, de mélyebb tartalmánál fogva nevezhetjük nem szonatinának, hanem helyesebben miniatür szonátaformának.

A miniatür forma, és a gyorsabb menetű allegro tempo, de főleg a szkerco elnevezés arra a következtetésre vezethetnek,

hogy e darabban pl. pajkos tündérek, vagy gyermekek viaskodnak egymással. De nem okvetlen szükséges, hogy a szkerco elnevezés miatt tréfás, s annak könnyed menete folytán könnyű tartalomra gondoljunk; sőt valószínüleg, jobban megközelitjük Beethoven intencióját, ha e darabot úgy értelmezzük, hogy az öregnek és ifjúnak egymással való örök harcát, vagy a jónak és rossznak az emberi lélekben folyó küzdelmét tünteti fel, minek feltevését, mint látni fagjuk, a trio és kóda tartalma is megerősiti.

Mivel a felfogás különböző lehet, abból következik, hogy az nem lényege a darab tartalmának. A lényeg csupán az, ami bármely felfogás mellett megmarad. Ez első darab tartalmának lényege tehát a küzdelem és kiegyenlítődés.

IV. Az A darab kivitele különös tekintettel a természetes előadásra.

Itt — egészben véve, eltekintve a már tárgyalt, benső tartalom kifejezésétől — az előírt előadási jeleken kívül csak a frázirozást, hangsúlyozást, természetes dinamikai- és tempobeli hullámzást és a billentési módokat vegyük figyelembe.

E. P. 4952. után.

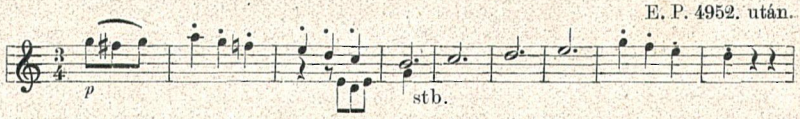

A téma, mint láttuk, itt kivételesen a 3-ik üteny kezdetéig tart és elő- és utómotivumból van összetéve. Az előmotivum 4 hangból áll, melyből a Peters kiadásból kiirt fenti példában csak az első három hang van összekötve egymással, de az együvétartozás kifejezése és a folyékonyság szempontjából helyesebbnek látszik mind a 4 hangot összekötve venni. E motivum frázirozását tehát igy állapitjuk meg.

A kezdő motivum utolsó hangja egyszersmind kezdő hangja a skálaszerűen lefelé szökkenő, összetett utómotivumnak. Igy tehát az előmotivum utolsó hangja is rövid és súlyos lesz.

A harmadik ütennyel kezdődik a téma folytatása, mely szintén 2 részre oszlik. Ezek egyike a 4 ütenyt kitevő $^3/_4$-es hangokból álló melodia, melyet, habár nincs jelölve, — hogy annak bensősége érvényre jusson — legato kell játszanunk; a témafolytatás másik része az utolsó szakaszban végbemenő fél kadencia. Ebben a kadencionális részben az első szólam az utómotivumot hozza megrövidítve, és kezdete összeesik a megelőző, a mellékmotivumból (♩.) képezett melodiának kicsapodó befejezésével.

Tekintsünk most el az ujjrakástól, mely a frázirozással szoros összefüggésben van ugyan, de itt nehézségeket nem képez, és térjünk át az értelmes előadás egy más fontos tényezőjére, a hangsúlyra.

Tudjuk, hogy a $^3/_4$-es ütenyben a súly az első negyedre esik, de ez a normális hangsúly sok változásnak van alávetve.

Itt az első hangsúly, a csonka ütenyt nem számítva, az első üteny első negyedére esik, mely a kezdő motivumnak nemcsak egyetlen súlyos hangja, hanem melódikai és dinamikai csúcspontja is, s mint ilyen, a sztákkátó következtében élesebb kicsapást követel. Ez az $\bar{a}$ az összetett utómotivum kezdő- és egyszersmind legmagasabb hangja is; kiemelését tehát e két ok is fokozza a célból, hogy a kezdet élesebben kiváljék, és hogy a lefelé menő skálarészlet fokozatosan halkabb lehessen. A 2-ik üteny első negyede már a normális hangsúlyt sem kaphatja meg, nehogy a skála melodiája törést szenvedjen. A téma-folytatás hosszú hangjai, mint ilyenek ismét kissé nagyobb súlyt kívánnak, de az azzal szemben fellépő 2-ik szólam 4-ik hangjának, mint szólam-kezdetnek és csúcspontnak mégis élesebben kell kicsapódnia, a 3-ik szólam pedig, mint uralkodó szólam és basszus, hangsúlyos hangjának még ennél is erősebb érvényesülését követeli.

A *p* kezdődő dinamikai hullámzás híven követi a melodikai emelkedést és esést egész a kadenciáig, itt azonban a fél kadenciában rejlő disszonáns jellegű emelkedés és az ebből származott belső ellentét a lefelé menő melodia ellenére is erőtel-

jesebb kifejezést s ezzel összhangzóan a jelzett sztákkátó helyett, inkább portamento és — ezekből kifolyólag — szélesebb, tehát némileg visszatartott előadást kíván.

A mondottak szerint az előmondat előadása így alakult:

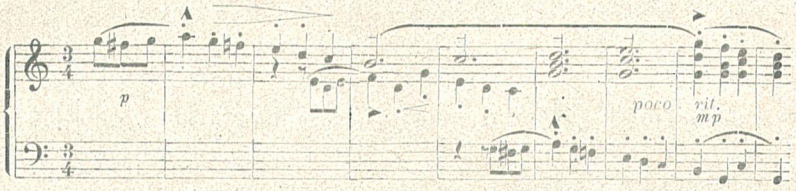

Az utómondatban a felső szólamnak minden kicsapódó első negyede kap hangsúlyt; a dinamika pedig e súlyos hangok emelkedésének megfelelően fokozatosan erősebb lesz a 4-ik szakasszal fellépő egész kadenciáig, mely, mint lényegileg disszonanciát képező modulácio, még a fél kadenciánál is nagyobb érvényesülést kívánva, az összes szólamokban széles portamento és erőteljes *f* játékot von maga után. Az alsó szólam, a felsőtől eltérőleg csak minden szakasz-, tehát minden két üteny elején kap hangsúlyt, de természetesen vigyázni kell arra is, hogy az utómotivum a felismerhetőségig mindig érvényesülhessen.

A 3-ik szakaszban és a kadenciában oktávákban jön e motivum, kiemelésére tehát még nagyobb súly van fektetve, valószínűleg a *f* jelzés is ez oktávás menetre vonatkozik, mert a felső szólam kresendója a 4-ik szakaszig tart és ebben csúcsosodik ki a belső emelkedés is.

Igen érdekes a 2-ik rész első részletének természetszerű hangsúlyozása, miáltal e rész viaskodó jellege teljesen érvényre juthat.

Ugyanis a kezdő motivum hangsúlyos hangjai egyszer felmenő, másszor lemenő irányúak. Ebből következik, hogy hangsúlyuk is különböző lesz; a két ütenyes utómotivum pedig csak az első hangjára kaphat a kezdetet és a magasságot kiemelő súlyt. Így ebben a részletben a 3-ik szakasszal fellépő dupla kontrapontig a páratlan ütenyekben a balkézre, a párosokban a jobbkézre esik a súly; a dupla kontraponttól kezdve pedig

éppen megfordítva egész az uniszónó részletig, melyben hangsúlyaik összeesnek.

E rész is, miként az első rész előmondata, fél kadenciával végződik. Ennek előadása most, mivel a legnagyobb feszültségre, az orgonapontra vezet, vésztjósló, széles leütést követel s így a jelzett sztákkáto helyett ismét portamento lesz a megfelelőbb.

A 2-ik részletet képező orgonapontban az alsó szólam által hozott kezdőmotivumhoz még egy hang csatlakozik, tehát e motivum itt 5 hangra bővül ki, de a két utolsó hangjának összekötése által megkívánt erősebb hangsúlyozás következtében egyszersmind két részre szakadhat, ami a meghasonlás természetének is inkább megfelel.

A kezdőmotivumnak tehát ebben az alakjában okszerűbb az első 3 és az utolsó 2 hangját külön-külön összekötni.

A felső szólamnak mellékszólamok által erősített felelete az alsó szólamnak e kibővült motivumából alakul úgy, hogy a kezdő lényeges hangnak a visszatérő hang által való megszakítása elmarad és így az eredeti első 3 nyolcad helyett csak egy hang lesz, míg az utolsó két hang különbözőképpen utánozza az alsó szólam utolsó 2 hangját.

Az első felelet alkalmával ellentétesen, másodszor az *as-g*-re *a-g*-vel felelve, mintegy fokozottan ismételve az alsó szólam mondását, 3-adszor, 4-edszer és 5-ödször ugyan a felső szólam is *as-g*-t hoz, de, mintegy önuralmát elvesztve, megszakítás nélküli gyors egymásutánban.

Az alsó szólamnál a súly mindig az első negyedre esik, melynek kiemelését még a kettős kötéssel járó súlyzás is fokozza, mintegy szenvedélyesen erősítve a maga igazát. A feleleteknél a *sf* a súlytalan 3-ik negyedet emeli ki hevesen, dacosan, vagy feljajdulva, de azért az első negyednek is megmarad a kettős kötés által fokozott rendes súlya.

Az áthajlás hangsúlyozásáról nincs különösebb mondani való, áttérhetünk tehát a 2-ik rész dinamikájára.

E rész kezdetén *p* áll, mely változatlanul megmarad az 1-ső részlet utolsó szakaszáig, melyben *f*-van. Az orgonapont

ismét *p* kezdődik, de az is marad a jelzés szerint egész folyamán át, sőt a *p* megmarad egész az áthajlás, a 3-ik részlet 2-ik szakaszáig, melyben azt *dim.* és a 3-ikban *pp* váltja fel.

A bonyodalomnak *p* kezdete az expozicio *f* modulációja után mintegy megrendülésből származik és így természetszerü, de szükséges is, hogy a nagy belső emelkedést az orgonapontra fokozatosan elő lehessen készíteni, de már a folytatás természetszerü előadása a jelzéstől eltérőleg alakul.

Indokoltabb ugyanis a 3-ik szakaszt, melyben a dupla kontrapont kezdődik, mivel az újabb fordulat nagyobb küzdelemre mutat, *mf* venni, a 4-ik szakasszal fellépő oktávákat, melyek diadalmaskodást fejeznek ki *f*, az 5-ik szakaszban fokozni ezt a *f*-t; és a 6-ik, az uniszóno szakaszt, mely a megnyugtatást követelő félkadenciát képezi és a végleges törésre vezet, *ff* játszani.

A szenvedélyek felkavarodása így teljesen érvényre jut. A szenvedélyeknek e zajlása az egész domináns orgonaponton át tart, az egész orgonaponton át marad tehát szükségképp a *ff* is. Annál meghatóbb lesz az áthajlás *p*-ja, mely a megtörtséget, magábaszállást, bünbánatot fejezi ki és az ujjászületést készíti elő.

Ám ilyen felfogás mellett elesik az ismétlődő motivumok különböző értelmet kifejező színezése, mert a *ff* és a *sf*-k szenvedélyességből és hevességből származván, némileg gyorsabb tempot is vonnak maguk után, ami a deklamaciot háttérbe szorítja, de annál jobban kidomborítja a döntő viaskodást.

Feltéve azonban, hogy a mondat *p* jelzése Beethoventől származik, az általános *p* nyugodtabb, tehát kifejezőbb előadást vonna maga után. Igy pl. az alsó szólam mély motivumát ebben az esetben képzelhetnők mintegy a belátásra hivatkozva, kérlelően; a felcsattanó közbevágásra rendreutasitóan, az újabb hevességre elképpedve és így tovább.

Azonban az előbbi felfogást támogatja az észszerüség mellett az orgonapontokban a motivumok hangzatilag gazdagabb:

oktávás, illetve akkordos kidolgozása is, mert az előadásnak a kompozíciók szerkezetében rejlő intenciokat is ki kell domborítania.

Az áthajlás természetszerű előadására már az II. fejezetben, valamint ebben is rámutattam, következik tehát a 3. rész, melynek előmondata az 1-ső résznek megfelelően szintén *p* kezdődik, de azzal ellentétben, szelid dinamikus hullámzás után, megnyugvást kifejező puha portamento akkordokkal *p* is végződik. És így *p* az utómondat is, még fokozottabban éreztetve a megnyugvást, sőt *p* ezuttal egészben véve a tonika orgonapont is, mert hiszen a küzdelem motivumai viaskodó jellegüket elvesztvén, itt csak kiegyenlítődés céljából kerülnek ismét felszínre. A kiegyenlítődés érzetének pedig, mint lecsillapodásnak a *p* felel meg. A küzdelmet végleg elvágó oktávás motivum határozottságot kifejező *ff*-val végzi be az első darabot.

V. *A trio.* Összevontan tárgyalva.

Ez mint *B*-vel jelzett 2-ik darab *a* mollban, az első darab paralellájában van írva. Itt ellentétben az első darab komplikáltabb kidolgozásával, figurált korálszerü akkordegymásutánt találunk, melyet azonban egyszerüsége mellett is, szintén függélyesen és vizszintesen is tagolhatunk. Függélyesen, mivel az egyes akkordok, motivumok, szakaszok, mondatok természetszerüleg szétválaszthatók, vizszintesen pedig, mivel úgy a basszus, mint a jobb kéz akkordjainak felső hangjai, szólamszerüen összefüggő melodiát képeznek és mivel a jobb- és balkéznek külön-külön is értelme van.

A formát illetőleg itt három 8—8 ütenyes részből álló tiszta dalformát állapithatunk meg, mely az összes formák között a legegyszerübb s így a megelőző szónátaformával szemben e tekintetben is jóleső változatosságot találunk.

Az első darab végén tehát a békét megzavart összes ellentétek elenyésztek s így most a trio hárfaakkordjaival szabadon ömölhetnek a lélek harmoniájából az érzés hullámai.

Itt nincs melodia, tehát nincs beszéd, csak tiszta, nemes érzelem. Ugyanezt fejezi ki a basszus ívszerü hajlása, sőt az első rész végén a kvint-moll modulácio is, mely ellentétben a domináns modulációval, mikor emelkedik, egyszersmind megnyugvást is ad. Ennek megfelelően a kadencionális ütenyben az előadás is megnyugtatóan visszatartóbb lesz és a triolás akkordoknak nemcsak súlyos hangjait emeli ki, hanem az akkordokat, mint egészeket, korálszerüen, vallásos áhitattal igyekszik kiéreztetni.

De ime, az érzés felmagasztosul! A 2-ik rész paralell dur hangnemével erőteljesebb hullámok kelnek, a szív mélyéből melodikus hangokat hozva felszinre,

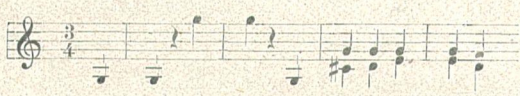

melyek a bal kéz szólamával együttesen a magasságokba kapcsolódó, de erőtlenségét érző lélek imáját fejezhetik ki két felfohászkodással, fokozást éreztető, szekvensszerü két kis mondatban. Az első fohász mintha mondaná: Tekintsd az én gyarlóságomat! A szekvensben pedig ugyanezt fokozva: Tekintsd az én nagy gyarlóságomat! A nagy mondatot képező 3-ik rész előmondata, mintha a lélek mélyéből ezt kiáltaná két szakaszában: Segits meg! Segits meg! Mig az utómondat ívszerü lehajlásával: Segits meg, különben elveszek!

Nagyon érdekesek az ezeknek megfelelő mondatalakulatok és mondatkapcsolatok.

A 2-ik rész 1-ső kis mondata C durból *d* mollba modulál tökéletlen kadenciával, mely olynemű végzetet fejez ki, mint amilyent az irásban vesszővel szoktunk határolni, ebből kifolyólag bensőbben kapcsolódik ehhez a szekvenset képező, következő kis mondat, mely a nagy fokozásnak megfelelően *d* mollból E durba, az alaphangnem dominánsába modulál ismét tökéletlen kadenciával. A 2-rész domináns modulációja és tökéletlen végzete után mintegy ezekből kifolyólag következik

a 3-ik rész, mely az első részhez hasonló ugyan, de azzal szemben fokozást mutat magasabb fekvése és jobban kicsapódó melodiája által és eltérést, amennyiben annak kvintmoll modulációja helyett ez az alaphangnemben végződik.

Előmondatában a hárfaakkordok legmagasabb hangjai, mint már a 2-ik résznél is, a sztákkato jelnek megfelelően kiemelve, mint a lélek mélyéről jövő felkiáltások hatnak, mialatt a balkéz határozott oktávákban felfelé haladva a magasságok felé törekvő, erős akaratról tanuskodik. Az utómondat kadencionális, melodikai és dinamikai lehajlást képezve az alaphangnemben *p* megnyugszik, miután a balkézben az ismét felfelé induló szólam az utolsó szakaszban szünet által megszakasztva, egy oktávával mélyebben esik be s feloldódva, mintha a szív mélyéből azt az érzést merítette volna ki, aminek a jobb kéz melodiája kifejezést ad.

A most következő kiirt ismétlésben, a 2-ik rész változatlanul jön és így a 3-ik rész is, de ez csak a 4-ik ütenyéig. Ettől kezdve ugyanis a basszus mély bánatot kifejező, nehéz portamento akkordokkal 3 fokon át lefelé haladva, az utolsó akkordot mintegy szenvedélyes fájdalommal kiszakítja, míg a jobb kéz e fájdalom mélységének kifejezéseül a domináns szept-akkordnak erőteljes széles és így természetszerüen mindig lassított, portamentóba átmenő futamával megy le a domináns kontra *G*-ig, mintegy a lélek mélyére.

Ezuttal ugyanis a 3-ik rész nem fejeződik be a darab alaphangnemében, mint először, hanem előkészít a da kápóra, azaz az *A* darabra való visszatérésre, igen nagy mértékben keltve fel várakozásunkat az által, hogy már az előmondat végén a C dur kadencionális akkordját, a 2-ik fokot, azaz a *d* moll akkordot hozza, az utómondatot pedig ugyanarra a fokra szept. akkordot építve, nagyobb disszonánciával kezdi meg, és a hátralevő 3 ütenyt a domináns szept akkord széles *ff* futamával tölti ki, melynek feszültségét még a következő egy ütenyt kitevő szünettel is fokozza.

E szünet alatt, mintegy a lélek mélyéből, ismét a felszinre

kerül az átélt mult: a dá kápo, ezúttal ismétlések nélkül, mint 3-ik darab, mely most a felfogás szerint, mint mult, emlékezésszerüen pianobb, vagy, a trióban átérzett szenvedélyes bánat tisztító hatása után, ujjongóbb, ragyogóbb lehet.

A darabot befejező, a multat mintegy elvágó, oktávás motivum természetesen mindig határozott és *ff*.

VI. A kóda.

Az utolsó ütenyhez kapcsolódik az áthajlás a tulajdonképpeni kódába, úgy, hogy ezen utolsó ütenyt egyszersmind kezdő ütenynek is fogva fel, azzal együtt 6 ütenyen át ugyanazon elvágó motivummal *G* durba, tehát a dominánsba modulál, mintegy szakítva a viaskodó multtal és új irányt jelölve, új életprogrammot tűzve ki.

És ekkor kezdődik a tulajdonképeni kóda, mely $2 \times 4 + 2 \times 4 + 2 \times 1$ ütenyből áll. Az első 2×4 üteny periodusszerü, de folytatólagos két kis mondatot képez, és ezekkel orgonapontot a dominánsra, mely azonban nem várva be a következő tonika orgonapont által való feloldást, már az utómondattal feloldódik, mintegy már az új életprogrammban magában is megtalálva a megnyugvást. A 2-ik 2×4 üteny ismétlődő 2 kis mondatot alakít és ezekkel orgonapontot a tonikára. Ehhez, mint függelék, egy ismételt befejező motivum csatlakozik.

A kóda orgonapontjai az *A* darabban előfordult orgonapontoknak felelnek meg és a bal kézben épp úgy kezdődnek, mint azok, de már a 2-ik ütenytől kezdve eltérőleg alakulnak.

Ezuttal ugyanis a felső szólam felcsattanó motivuma is az alsó szólamba kerül, mintegy egyesülést fejezve ki; a rendellenes, a súlytalan ütenyrészre eső *sf* pedig itt a súlyos első negyeden áll s ezzel a még el nem intézett utolsó, a ritmikai rendellenesség is ki van egyenlítve.

Az *A* darab orgonapontjaitól teljesen eltérően alakul azonban itt a jobb kéz, mely korálszerü kidolgozásával a trióra, sőt $^3/_4$-es motivumával az *A* darab mellékmotivumára is emlé-

keztetve, a kezdő motivumot hozó basszussal együtt mintegy összefoglalóan kapcsolja össze az *A* és *B* darab motivumait.

A bal kéz szakadatlanul ismétlődő, immár helyes súlyzású motivuma mintegy a jó diadalát és az e feletti örömet fejezi ki, szorgos munkálkodást is jelezhet egyszersmind, mely a jobb kéz koráljával egyesülten a domináns orgonapontban mintegy a munka és ima harmóniájában találja meg az új ösvényt. S hogy ez el is vezet a célhoz, arról tanuskodik a tonika orgonapont ismétlődő tökéletes egész kadenciájával, mely boldog megnyugvás érzetét kelti.

Ezt megerősíti a kódának kis függeléke, az ismételt befejező motivum is, mely az orgonapont utolsó kis részletének, ritmikailag összevont és ellentétes súlyzású utánzata. Ennél tehát a súly a tonikára, azaz a megnyugvásra esik.

A frázirozást illetőleg, mivel az előadásnak a szerkezet sajátosságait is meg kell világítania, helyesebbnek látszik az orgonapontoknál, nem, mint a Peters kiadásban jelezve van, 2—2 ütenyt összekötni, hanem, az alakulásnak megfelelően, 4-et 4-et. Természetesen így az értelem is egészen más lesz.

Az első kis mondat (4 üteny) mintha ezt fejezné ki:

A lelki békéhez a munka és ima — átvitt értelemben a szeretet — vezet el. Az ima t. i. Istenhez kapcsol, Isten pedig a szeretet.

Az utómondat hasonló tartalmával, de feloldásával megerősíti az előmondat tartalmát: igen, csak ez vezethet el! S mivel a megnyugvás már az előmondatban is benne van, természetszerüen *p* már e dom. org. pont is. A dom. org. pont tulajdonképpeni feloldása a *pp* tonika org. pont már élvezi is a jóakaratú embereknek igért békét, a legnagyobb földi boldogságot. Előtagjában mintha mondaná: megtaláltam a helyes útat, mily boldogság! s utómondatában ugyanezt fokozottabb gyönyörrel; a kis függelék ismétlődő két kis motivuma *pp* és a lélek elragadtatásával: Úgy legyen, úgy legyen!

VII. A legfőbb szépségtényezők.

Ha ezek után ismét végig tekintünk e szkercon, látjuk, hogy az egész darab egy egységes lelki folyamat logikus kifejezése. De ettől eltekintve is valami csodás egység és ezzel mindig párhuzamosan épp oly csodás változatosság is nyilvánul a darab minden elemében és alakulatában. Így az érdekes szerkezetben, melyet részletesen tárgyaltunk; a részek összetételében, melyek a legbensőbb módon: vagy szekvensszerűleg, vagy közös hang által, vagy tökéletlen kadenciákkal kapcsolódnak egymáshoz; a modulációkban, melyek sohasem önkényesen, ujságra és változatosságra törekedve, hanem mindig természetszerűleg és szükségképpeni folyományképp alakulnak: a részek benső kapcsolata, a szekvensek törvénye, a szólamok meghatározott menete és a disszonánciák feloldódása következtében. Egységet és változatosságot látunk a kidolgozási módban is, mely a kontrapontikus-, tematikus- és figurált korálszerű tételt olvasztja össze.

E térre jutva, nagyon sokat lehetne a darab szépségeiről beszélni, de útmutatásul elég ennyi, mert nem szabad megfosztanunk a felfedezéssel járó gyönyörűségtől a tanítványt sem, akit azonban biztosíthatunk, hogy, amiről mindig felismerheti a klasszikus darabokat, minél többet fogja tanulmányozni és játszani e szkercot, annál több szépséget fog benne felfedezni. Ez a darab pedig csak az ifjú Beethoven 2-ik opuszának legjelentéktelenebb tétele!

VIII. A szkerco vázlata, összefoglalásul.

Allegro, C dur, $^3/_4$.

Összetett darab. Képlete: $A + B + A +$ kóda.

1. darab $= A$. Miniatür szonáta forma egy főgondolattal, 3 résszel. Képlete: $a + b + a \infty$.* Ismétlésekkel: $a + a + b + a \infty + b + a \infty$.

* ∞ Hasonlóságot jelent.

1. rész = *a*. Expozicio, nagy periodus, 2 × 8 üteny. Hangneme: *C — g — D — G* * Képlete: $a_1 + a_2$.

1. részlet = a_1. Előmondat fél kadenciával, 8 üteny.

2. részlet = a_2. Utómondat domináns modulációval, 8 üteny.

1. rész ismétlése.

2. rész = *b*. Bonyodalom. 12 + 8 + 3 × 1 üteny. Hangneme: *c — b — As — G — c*. Képlete: $b_1 + b_2 + b_3$.

1. részlet = b_1. Bővített nagy mondat fél kadenciával. 12 üteny.

2. részlet = b_2 Orgonapont a dominánson. 8 üteny.

3. részlet = b_3. Áthajlás, a dominánson, 3×1 üteny.

3. rész = a ∞. Kifejlés. 2 × 8 + 8 + 1 üteny. Hangneme: C — *f* — *c* — C. Képlete: $a_1 + a_2 + b_2 + c$.

1. részlet = a_1. Előmondat egész kadenciával. 8 üteny.

2. részlet = a_2. Utómondat egész kadenciával. 8 üteny.

3. részlet = b_2. Orgonapont a tonikán. 8 üteny.

4. részlet = *c*. Függelék. 1 üteny,

2. és 3. rész ismétlése.

2. darab. = *B*. Trió, 3 részű dalforma a 3-ik rész átalakított ismétlésével. Képlete: *a* + *b* + *a* ∞. Ismétlésekkel: *a* + *a* + *b* + *a* ∞ + *b* + *a* ∞.

1. rész = *a*. Nagy mondat modulációval. Hangneme: *a — e*.

1. rész ismétlése.

2. rész = *b*. Két kis mondat tökéletlen kádenciákkal végződő modulációkkal. 8 üteny. Hangnemük: C—*d* és *d*—*E*.

3. rész = *a* ∞. Nagy mondat egész kádenciával. 8 üteny. Hangneme: *a*.

2. rész = *b*. Mint először.

3. rész = *a* ∞. Nagy mondat befejezetlen egész kádenciával. 8 üteny. Hangneme: *a* — C.

3. darab = *A*. Dá kápó = az első rész ismétlések nélkül.

Kóda. ⌣ 6** + 8 + 8 + 2 × 1 üteny. Hangneme: *G* — C.

* A nagy betű dur-, a kis betű moll hangnemet jelent.

** ⌣ 6 azt jelenti, hogy első ütenyéül a megelőző rész utolsó ütenyét kell venni.

1. részlet. Áthajlás az *A* darab *c* motivumából képezve. ⌣ 6 üteny. Hangneme: *G.*

2. részlet. Orgonapont a dominánson egész kádenciával. 8 üteny. Hangneme: C.

3. részlet. Orgonapont a tonikán. Egész kádenciával. 8 üteny.

4. részlet. Függelék. 2×1 motivum.

IX. Általános tanterv. Útmutatásul a gyors és biztos megtanulásra. A tananyag felosztása fél- és egész kadenciák által befejezett, önálló részekre.

Az *A* darab első részének előmondata (8 üteny).
Az utómondata (8 üteny).
Az expozició egészen.
A bonyodalom 1. részlete $= b_1$ (12 üteny).
Az orgonapont (8 üteny) és az áthajlás (3 üteny).
A 2-ik rész egészen.
A 3-ik rész előmondata (8 üteny).
Utómondata (8 üteny).
A periodus egészen.
Az orgonapont a függelékkel ($8 + 1$ üteny).
Az egész 3-ik rész.
A 2-ik és 3-ik rész együtt.
Az 1-ső és 3-ik rész összehasonlítás céljából.
Az egész első darab.
A trió első része (8 üteny).
2-ik része (8 üteny).
3-ik része.
2-ik és 3-ik rész együtt.
1-ső és 3-ik rész összehasonlítva.
A trió 1-ső, 2-ik és 3-ik része.
A 3-ik rész kiírt ismétlése.
A 2-ik rész a 3-ik rész ismétlésével.
A két 3-ik rész összehasonlítása.
A trio az ismétlőjeltől végig, tehát: 2-ik-, 3-ik- és 2-ik-, 3-ik rész ismétlése.
Az első rész összehasonlítása a két harmadik résszel.

Az egész trio.
Az *A* és *B* darab együtt.
Az *A* darab áthajlása a befejező kódába (6 üteny).
A kóda domináns orgonapontja (8 üteny).
Tonika orgonapont (8 üteny) a függelékkel (2×1).
A két orgonapont együtt.
Összekapcsolás az áthajlással.
Az *A* darab a kódával.
Az egész szkerco.

Befejezés.

Következnek a részletes tanterv, mely az egyes részek feldolgozására: elemzésére, szétbontására, összerakására, megtanítására és begyakorlására vonatkozik, de erre nézve e könnyü darabnál, már az eddigiek is elég utmutatást nyújtottak s ezenkívül ezt főleg a tanitvány szükséglete szabja meg.

Egyebekben sem ragaszkodtam mereven a bevezetésben nyújtott diszpozicióhoz, hanem egy-egy főbb irányt (szerkezet, kivitel) követve, egyszersmind a különböző terekről kinálkozó megfigyelni valókat is szemügyre vettem. Ama szempontok tulajdonképpeni célja különben is csak az, hogy a zenemüvek tanulmányozásához általános tájékoztatásul szolgáljanak.

Tamásyné Gáll Anna.

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Nők szociális munkája.

A Magyarországi Nőegyesületek Szövetsége dec. 16-án tartotta gróf *Apponyi Albertné* elnöklete alatt XIV. rendes évi közgyűlését 32 egyesület küldöttének s a fővárosi társadalom színe-javának részvételével; két miniszter — Batthyány Tivadar gróf népjóléti és Földes Béla átmeneti ügyi — személyesen jelent meg; a közoktatásügyi, honvédelmi s igazságügyi, valamint a hercegprimás képviseltette magát. A *szociális munka* megbecsülését jelenti ez, melyre a Szövetség teljes mértékben rászolgált, mert működését fennállása óta kiterjeszti a *szociális munka* minden ágára; propagandát fejt ki minden a *nőt s gyermeket* érdeklő kérdés helyes megoldása érdekében; női szempontból hozzászól minden *népjóléti* ügyhöz és buzgó agitációjával nem egy fontos intézmény és kormányintézkedés létrejöttében van jelentős része. Eleven szociális érzékkel, a női szem éleslátásával és gyakorlatias női észjárással, de a szertelen túlzásoktól tartózkodva fog mindenhez, ezért a józan haladás egyik értékes tényezője. Súlyát elismeri a kormány is, mert véleményét a szociálpolitikai törvénytervezetek *tárgyalásakor kikéri* s tagjainak nézetét a szaktanácskozmányokon figyelembe veszi. A magyar asszonyokban pedig fejleszti a szociális érzéket, a komoly munka megbecsülését, a népjóléti munkára való készséget és nem szűnik meg ébresztgetni a társadalom lelkiismeretét, a gyöngékkel elkövetett mindennemű visszaéléssel szemben. A *Nemzetközi Női Szövetséggel* való kapcsolatánál fogva minden józan haladó eszme bátor előharcosa, s viszont a művelt külföldet értesíti az itthoni haladásról és munkásságával becsületet szerez a magyar névnek.

A most lefolyt közgyűlés tárgysora is azt bizonyítja, hogy a Szövetség eleven gyakorlati érzékkel alkalmazkodik a háborús viszonyok folytán fölmerült szükségletekhez. A programm minden száma csupa eleven aktualitás: *az élelmezés s a lakásviszonyok reformja, a ruházatbeszerzés szervezése, a mozi megrendszabályozása, a hadi özvegyek és árvák ellátásának javítása,* mind égető kérdései a háború negyedik évének; hogy a programm derekát a *női választójog* kérdése alkotta, az egy ily céltudatosan működő s erejét érző testületben természetes. És hogy a befejező akkordot a *pacifizmus* adta meg, az a közhangulat kifejezője. A *Czernin* melódiája női változatban. A hágaiak régi követelései; új benne csak az, hogy ma már nem utópia. Kormányok vették föl programmjukba s behatolt a népek

köztudatába. A Szövetség csak arra lehet büszke, hogy akkor is vallotta, mikor még nem volt népszerű.

A közgyűlésről szóló részletes jelentés a következő:

Az *elnöki megnyitó* s az *adminisztratív* ügyek elintézése után *Rosenberg* Auguszta tett *jelentést a Szövetség mult évi működéséről.* Megnyugvással állapítja meg a szociális érzék fejlődését, minek folytán a nőegyesületek a *karitatív* munkáról egymásután térnek át a *szociális* munkára; a mai *materializmus*sal szemben a társadalom *erkölcsi* megújhodását a helyesebb *neveléstől* várja, még pedig a *szociális érzék* s a *jellem* fejlesztésétől.

A jelentés kiemelkedőbb mozzanatai a következők: *A Magyar Gazdaszövetséggel* s a *Stefánia-Szövetséggel* karöltve a Szövetség többrendbeli *kiszállást* tartott Fóthra, Váczra, Veresegyházára és a közönség mindenütt nagy érdeklődéssel kísérte az aktuális és gyakorlati kérdésekről [minők az anya- és csecsemővédelem, a szociális munka falun, a többtermelés, a paradicsomtermesztés, a népélelmezés, a nők gazdasági feladatai stb.] tartott *előadásokat;* sőt Váczott Ivánka Imre főszolgabíró a járás összes jegyzőit nejeikkel együtt begyűjtötte az előadásra, kiknek részvétele a gyakorlati szociális munka terén bizonyára meg fogja teremni gyümölcsét.

Ezenkívül a Szövetség főleg két irányban fejtett ki tevékenységet: a *közélelmezés* s a *női választójog* érdekében. Az előbbi kérdésben 1916. december havában szaktanácskozást tartott, melynek eredményeit memorandumban küldte meg az érdekelt miniszteriumoknak és hatóságoknak. A *női választójog* ügyében két rendkívüli nagygyűlést tartott, egyiket Budapesten, másikat Tátrafüreden, mindkettőt nagy érdeklődés mellett. Az elsőn Ugron Gábor belügyminiszter s több képviselő vett részt, mindannyian magukévá téve a Szövetség óhajtását; a tanács javaslatát özv. *Perczelné* Kozma Flóra terjesztette elő. A másikon gróf *Teleky* Sándorné adta elő a tanács javaslatát s azt a megjelent képviselők és egyetemi tanárok is magukévá tették; a belépti díjakból pedig jelentékeny összeg jutott a szepesszombati Vöröskereszt-kórháznak. Részt vett továbbá a Szövetség kiküldötte által a *Nemzetvédő Szövetség*nek a venereás betegségek elleni hat hétig tartott ankétjén; továbbá három tagja a többtermelés s a népiskolai gazdasági oktatás reformja ügyében tartott ankéten. Gr. *Apponyi* Albertné elnök kezdeményezte a fővárosban a *koronázási ebédet* a szegény néposztály számára. A *Hadi Tanácsadó* a szénhiány miatt ez idő szerint pang.

Özv. *Neumann* Frigyesné helyére, kiben a tanács értékes és buzgó tagját vesztette el, tanácsossá egyhangulag gróf *Teleky* Tiborné *Széchenyi* Alice grófnőt választották meg.

Gr. *Apponyi* Albertné előterjesztette a tanács javaslatát *Budapest élelmezésének reformjáról.* Javasolja: 1. *az összes közélelmezési kérdések összpontosítását* a közélelmezési hivatal kezében s e végre *egységes, teljhatalmú vezetést; a jegyrendszer egyszerűsítését,* vagyis a lisztjegyekkel együtt a többi jegyeknek is házhoz küldetését;* 3. *a jegyhez kötött cikkeknek* nem a mostani 200 elárusító helyen, hanem

* Ez azóta már meg is valósult.

több ezer üzletben való árusítását, hogy minden 6—700 lakóra jusson elárusító. 4. Minden üzletben *mindenféle jegyhez kötött cikk* legyen kapható, s a kirakatban mindig ki legyen irva, hány adagnyi készlet van az egyes cikkekből, nehogy százszámra várjon a vevő akkor, mikor csak 40—50 adag van kioszthatő. Tehát *decentralizáció* és *rayonnirozás*. 5. Az árút ne nappal, hanem *éjjel* szállítsák az üzletbe. 6. *A közélelmezési tanácskozásokba* tapasztalt *háziasszonyok* bevonása és meghallgatása. A közgyűlés a javaslatokat egyhangulag elfogadta s ily értelemben ír fel a közélelmezési s népjóléti miniszterhez s a polgármesterhez.

Geőcze Sarolta terjesztette elő a beteg Gergely Janka helyett a tanács javaslatát a *fővárosi és vidéki lakásviszonyok javítása* ügyében. Utalva a lakáshiány szociális és nemzeti következményeire (minők a családalapítás megnehezítése s a lakásszükéből vidéken is eredő közegészségi bajok), javasolja a következőket: 1. a *lakásépítés* ne maradjon kizárólag *magánvállalkozás;* vegyen benne részt az *állam s a község* is. 2. Sürgős a *lakásstatisztika* készítése. 3. Az új lakások építésére *rekvirált* anyag és munkaerő veendő igénybe. 4. Az építendő lakások *többtipusúak* legyenek, tehát 1, 2, 3 szobásak s ne csak nagyobb bérházak, hanem kertes kisházak is. 5. A *kenyérkereső nők* részére állami támogatással *közös otthonok* építendők. 6. A dolgozó családokra való tekintettel épüljenek *központi közös konyhás* bérházak is az idő s munkaerő és költség kímélése szempontjából. Előadó felhívja a közgyűlés figyelmét a *sokgyermekü családok* lakásinségére is, főleg nagyvárosban, ahol be se akarják őket fogadni; valamint a *hátulsó lépcső, konyha* és *cselédszoba* gyakran antihigiénikus berendezésére s arra a körülményre, hogy a napsoron a nyáron nem lakott nagy lakásokat helyezik el, míg a lakásához kötött szegény család *kislakása* a napot nélkülöző *éjszaki* oldalon van, ami károsan hat, főleg a gyermekek egészségére. A lakásépítészeti tanácskozásokra, — higiénikus és szociális szempontból — orvosok és nők is meghivandók. *Giesswein* Sándor a családi kertes házak építését sürgeti. A közgyűlés az összes javaslatokat elfogadta.

Sebestyénné Stelina Ilona előterjesztette a tanács javaslatát a *jegyrendszer*nek a *ruházati cikkekre* (fehérnemű, felsőruha, cipő s varrási kellékek) való kiterjesztése ügyében; utalva e cikkek minden mértéket meghaladó drágulására, továbbá az árúhalmozás és árúelrejtésből eredő közegészségi és gazdasági, sőt az iskolák révén kulturális bajokra, javasolja: hogy 1. a mind e cikkekből való készletek felkutattassanak és nyilvántarttassanak; 2. hogy mind e cikkek *jegyhez kötessenek*, vagyis az elosztás egyenletesebbé váljék, illetve *minimális szükségletét* mindenki kielégíthesse; 3. a *maximálás* által vétessék eleje a vevők mai kiuzsorázásának. 4. E munkálatokba szakértő nők és családanyák is vonassanak be. A közgyűlés a javaslatot elfogadja.

Gróf Zichy János a nő aktiv és passziv választójogáról tartotta meg nagyérdekű előadását s e sokat vitatott kérdésbe részben új szempontokat vitt be. Két kérdést emel ki: 1. *Megérett-e a nő a politikai jogok helyes gyakorlatára?* Ez attól függ, össze tudja-e egyeztetni a fórumon való szereplését családja iránti kötelességeivel? Ámde a politikai *jogok* gyakorlása *kötelességet* is jelent. Itt nem a

férfi és nő szellemi képessége közti különbségről van szó; mert ily különbség nem áll fenn. Csupán arról, hogy 2. *nem vonná-e el a politikai jogok gyakorlása a nőt a családtól?* Ha nem vonja el, akkor *a nőnek is meg kell adni a választójogot ugyanoly alapon s ugyanazon mértékben, mint a férfiúnak.* A nő ma már megért a politikai jogok gyakorlatára; az élettel való küzdelem, a családjáról való gondoskodás s a munka kifejlesztette benne a *lelki ellentálló erőt* s a *higgadt megfontolást* és *önállóságot.* Egyenlően dolgozik a férfival, egyenlően viseli azzal a közterhet; azonkívül a családi élet gondja majdnem egészen ránehezedik; méltányos tehát, hogy osztozzék a férfi jogaiban is. *Nem félti a nőt a választójogtól;* mert tudja, hogy annak különleges lelkülete, finomabb erkölcsi érzéke és nemesebb felfogása csak jótékony hatással lehet a sivár politikai életre. *Új, friss, romlatlan idealizmussal szaturált erők és tehetségek* kerülnek majd bele a politikai élet mai sivatagjába s azok *regenerálólag* fognak hatni s legalább egy időre új bizalmat fognak önteni a hitében megrendült, művelt emberiségbe azon parlamentarizmus iránt, melyet a férfiak alaposan lejárattak.

A nő ma már nemcsak feleség és anya a szó *materiális*, nemcsak házvezető a szó *prózai* értelmében, hanem a férfi támasza, tanácsadója, a gyermekek nevelője, a háztartás s gazdaság *szellemi* vezetője is, amire a mai férfinek ideje nem marad. *E teher alatt nőtt naggyá s edződött meg a nő.* Sokat tanult, sokat tapasztalt, egyénisége kifejlődött, itélőképessége kiélesedett. *A nőnek ma ép a család érdekében kell bírnia befolyással a közügyekre s a törvényhozásra;* de családi hivatásának meg se fog tudni felelni, ha szorosabb összeköttetésbe nem jut a közügyekkel.

A háború után a nőre súlyosodó teher még fokozódni fog; mert az elesettek árváiról s a rokkantakról sok esetben ő fog gondoskodni. A háború máris megedzette, megacélozta a nőt; utána még inkább el fognak tünni a különbségek férfi és nő közt, tehát a jogok méltányos megosztására még nagyobb szükség lesz.

Ehhez járul, hogy a nő lénye megértőbb, élesebb megfigyelésével s mélyebbre ható tapasztalatával pedig főleg a *szociális törvényhozásban* nélkülözhetetlen segítőtársa lesz a férfinek. A politika nevelni fogja a nőt; a nő viszont tisztító, mélyítő hatással lesz a politikai életre. Nem ő fog lealacsonyodni, hanem ismét fel fogja emelni a férfit oda, ahonnan az — magára hagyatva — lassankint lesiklott. A szó legnemesebb értelmében *társa* lesz a férfinek a közéletben is.

A közgyűlés az előadást lelkesedéssel fogadta s azért Rosenberg Auguszta mondott köszönetet.

Gróf *Apponyi* Albertné előterjesztette a tanács javaslatát az *ifjúság* által is látogatható *mozielőadások* tárgyában. A tavalyi indítvány megokolására utalva, közli a közgyűléssel a belügyminiszternek a múlt évi beadványra adott amaz értesítését, hogy a *moziügy rendezése* immár munkában van. A reformtervezet szerint a *filmek forgalombahozatala* előzetes *engedélytől* fog függővé tétetni; *gyermekek* részére *külön előadások* lesznek *kora délután*, előzetesen megbírált műsorral; más mozielőadásra gyermekek nem bocsáttatnak. A korhatár 16 évben állapíttatnék meg. *16 éven aluli gyermeket* mozi-

vállalatban alkalmazni tilos. Örömmel üdvözli a reformtervezetet s javasolja, hogy a közgyűlés köszönetét fejezze ki a belügyminiszternek; de egyúttal kérjék meg, hogy a mozi rendszabályozását terjesszék ki a *felnőttek* számára való előadásokra is s *erkölcsrontó, a társadalmi rend ellen izgató s a bűnös szenvedélyeket fölébresztő és tápláló* előadásokat ne engedélyezzenek. Az *engedélyezésre illetékes bizottságba pedig neveléssel foglalkozó egyének, első sorban nők legyenek meghíva.*

Dr. *Mészáros* János üdvözli a mozireform tervét; de a közerkölcs érdekében a tilalmat mindazokra ki óhajtja terjesztetni, akik bár korra a 16 évet meghaladták, de szellemileg s judicium dolgában *kiskorúak:* tehát a cselédekre, műveletlenekre. A *rossz* mozival szemben a *jó mozit*, mint fontos kultúrtényezőt, tartaná szükségesnek s ehhez társadalmi agitációt, részvénytársaság alapítását és kormánytámogatást. Dr. *Giesswein* Sándor is melegen pártolja a jó mozit, mint értékes kultúrtényezőt. *Kovácsyné* Szemere Ilona közli, hogy a város részéről ily irányban már történt is kezdeményezés. A közgyűlés a javaslatot elfogadta.

Rosenberg Auguszta előterjesztette a tanács javaslatát, a *hadiözvegyek* és *árvák* érdekében. Utal arra a lehetetlen helyzetre, hogy míg a hadbavonultak neje 38 K, gyermeke 14 K segélyben részesül, addig férje halála esetén ezt a csekély segélyt is elveszti s máról-holnapra, bánat és gond közt, (mert az értesítés rendszerint hónapok multán jön meg) mindössze 6 K, illetve a gyermek 4 K nyugdíjban részesül. Méltányos, de hazafias kötelesség is, hogy a segély fölemeltessék; s hogy az özvegy *a háború egész tartama alatt a teljes hadisegélyt* kapja; most az csak 6 hóig jár neki.

Szirmay Oszkárné a hadisegélyt is kevesli (Ausztriában már felemelték; Németországban kétszerese a mienknek); a nyugdíjat pedig a *létminimumra* óhajtja fölemelni s annak egyes esetekben előre egy összegben való kiadását javasolja, hogy az özvegy exisztenciát teremthessen magának s gyermekeinek.

A közgyűlés a javaslatot a *létminimumra* vonatkozó módosítással együtt fogadta el; az egy összegben való kiadást elejtette.

Rosenberg Auguszta adta elő, Zipernovszky Károlyné Svájcban megbetegedvén, a tanácsnak a *békekötés s a minimális követelésekre* vonatkozó előterjesztését. Utal arra, hogy a Szövetség a *pacifizmus*nak már akkor is szószólója volt, mikor az még nem volt népszerű. A háború okai: a *fegyverkezés* folytonos fejlesztése; a *municiós tőke* érdekeltsége a háború folytatásában; az *európai egyensúly* gondolatán fölépült politikai rendszer csődje; a *diplomácia* homályfödte szövevényei s az államok közötti *titkos szerződések*. Mindennek része volt és van a háború előidézésében. De másnak is: a *közfelfogás* volt hibás, amely *jogos*nak ismerte el a háborút. Tehát a *közgondolkozást kell átalakítani a pacifizmus szellemében.* A pacifista követelmények:

1. *Annexió* vagy területátruházás ne történjék a területen lakó nép óhajtása ellenére; erre nézve *plebiscitum.* — Az államokban a *nemzetiségek* jogegyenlősége, a vallásszabadság s az anyanyelv szabad használata.

2. A hágai *békekonföderáció* szervezete kiépítendő.

3. *Kötelező nemzetközi döntőbíróság*; az önbiráskodás helyett nemzetközi igazságszolgáltatás a jog ellen vétők kizárásával.

a) Állandó *nemzetközi ítélőtábla*. *b)* Állandó *nemzetközi vizsgáló* és *békéltető tanács*. Aki ahelyett, hogy békebíróság elé vinné ügyét, fegyvert használ, az ellen a többi állam *együttes akciót* indítson, diplomáciait, gazdaságit és katonait.

4. A *fegyverkezés leszállítása*. A tengeri zsákmányolás joga eltörlendő s a tengerek szabadsága biztosítandó.

5. A *külügyi politika*, a *törvényhozó testületek* hathatós ellenőrzése alá helyeztessék.

6. A *fegyvergyártás* államosítandó. A *muníciógyárak* az állam tulajdonába menjenek át; kivitelük és behozataluk tilos legyen. A *semleges* államok polgárai a *hadviselő* államoknak kölcsönt ne adhassanak. A háború a semlegesekre is szerencsétlenség; azért kell az együttes akció.

7. A nemzetközi döntőbíróság *szankciót* adhasson ítéletének az ellenszegülő állammal szemben a postai, kereskedelmi- és pénzügyi *bojkott* kimondásával.

8. *Háborút* csakis a *törvényhozás* (parlament) beleegyezésével izenhessen az állam feje.

9. Bizalom és jóindulat, a nemzetek közt a béke alapja; a háborúra való folytonos készülődés bizalmatlanság; a *hadsereg feloszlatása* tehát szükséges.

Giesswein Sándor, mint a hágai *antiorlográd*nak tagja, ki e pontok összeállításában is részt vett, utal arra, hogy ha a *magánjog*ból ki lehetett törölni az önbiráskodást, a vérboszút s a párbajt és a vitás ügyeket bíróság dönti el, akkor a *nemzetközi jogból* is ki lehet s a *döntést* ott is rá lehet bízni a *bíróságra*.

A közgyűlés az előterjesztést tudomásul veszi.

Gr. *Batthyány* Tivadar népjóléti miniszter a közgyűlés lefolyásából s a magas színvonalú tárgyalásból látja, hogy a nő megérett a választójogra, de szükség is van a nők munkájára ép a *népjóléti intézmények*ben s az idevágó törvények megalkotásánál. A *szociálpolitiká*hoz a nők esze s szíve kell. Magyarország békés fejlődése a háború után attól függ: helyes lesz-e nemcsak a *fizikai*, de a *szociális* sebkezelés? A frontról hazajövő katona más gondolatkört hoz magával; be fog hatolni a határon túlról a radikális gondolatkör is; más lesz a vágy, az érzület. A törvényhozástól függ, meg tudja-e érteni a milliók érdekét? Ha igen, akkor a változás nem fog a nemzetnek kárára válni. A szociális reformokkal sietni kell. Ehhez kéri a szövetség támogatását.

A bizalmat fejezi ki gr. Apponyi Albert miniszter amaz intézkedése is, hogy *a nők elől eddig elzárt összes fakultásokat megnyitja előttük*. Ezt a miniszter megbízásából dr. Neményi Imre államtitkár közölte a közgyűléssel. A nők oly térfoglalása ez, melyért a szövetség évek óta agitál s mely ma szintén közszükségletet elégít ki.

A mi meggyőződésünk ez: Zichy grófnak igaza volt: a *nők friss, romlatlan idealizmust fognak vinni a közéletbe* s ha lehetséges annak *megújhodása, az csakis tőlük várható*.

Geőcze Sarolta.

*

Az áll. Erzsébet Nőiskola jótékonycélú ünnepei. Az elsőt 1917 nov. 5-én rendeztük a 141603/1917. sz. miniszteri rendelet értelmében hősi halált halt katonáinkról való megemlékezés és sírjaik kegyeletes gondozása céljából.

Műsora a következő volt:

1. Vörösmarty-Egressy: Szózat. Énekelte a polg. isk. tanítónőképző énekkara.

2. Feleki Sándor: Levelek. Szavalta: Kondor Sarolta, a felső leányiskola I. o. növendéke.

3. Borsós Pál. Szavalta Hertelendy Ilona, a felső leányiskola VI. oszt. növendéke.

4. Tordai Grail Erzsébet: Ünnepi beszéd.

5. Berta Ilona-Pavetits Manó: Ima. Énekelte a polg. isk. tanítónőképző és Pædagógium énekkara, harmóniumon kisérte Zoványi Anna a polg. isk. tanítónőképző III. éves növendéke.

6. Szász Károly: A két honvéd. Szavalta Posonyi Stefánia a fels. leányiskola IV. o. növ.

7. Garamszeghy Sándor: Hogy mi mit csinálunk?! Szavalta Kellner Rózsi a polg. isk. tan. kép. II. é. n.

8. Kölcsey-Erkel: Himnusz. Énekelte a polg. isk. tanítónőképző énekkara.

Tordai Grail Erzsébet értékes emlékbeszédét, amely a jelenvoltakra mély hatást tett, egész terjedelmében közöljük.

A másodikat megdicsőült Erzsébet királynénk a mi nagy pátronánk emlékére tartottuk nov. 19-én a következő műsorral:

1. Spohr: Gyászdal. Énekelte a felső leányiskola IV., V. és VI. osztálya.

2. Szabolcska: Volt egyszer egy királyné. Szavalta Troykó Irén f. leányisk. V. o. növ.

3. Ünnepi beszéd. Irta és felolvasta: Medgyessy Marida, a polg. isk. tan. kép. III. é. növendéke.

4. Gaál: *a)* Le az égről . . . *b)* Lehullott a rezgő nyárfa . . . Énekelte a felső leányisk. IV., V. és VI. osztálya.

5. Tompa: Fehér liliom. Szavalta Büttner Lucia f. leányisk. IV. o. növendéke.

6. Eötvös-Bodor: Végrendelet. Énekelte Kémery Matild, zongorán kisérte Kondorossy M., az Apponyi-kollégium tagjai.

7. Rudnyánszky: A honleány. Szavalta Hegedűs Dóra, a f. leányisk. IV. o. növendéke.

8. Sinding: Frühlingsrauschen. Zongorán előadta: Beke Irén a polg. képző III. éves növendéke.

9. Kölcsey: Himnusz. Énekelte a fels. leányisk. IV., V. és VI. osztálya.

Külön megemlékezünk Medgyessy Marida költői lendületű, bájos dolgozatáról. Erzsébet királyné nemes alakja újra meg újra megihleti a fiatal leányszivet, a királyné hódító szépsége, jósága, szinte emberfeletti szenvedése visszhangot kelt lelkében, mindig új hangot. Évről-évre mélyül a tisztelet iránta s nem múló a kegyelet, a szeretet, amely szépséges alakját és szenvedésben kiforrott lelki életét átörökíti az utókorra.

A harmadik ünnepet dec. 7-én tartották a polg. isk. tanítónőképző intézet mennyiség- és természettudományi szakcsoportjának III. éves növendékei a háborúban megvakult hős katonák karácsonya javára, a következő műsorral:

1. Prolog. Mondta: Csighy Margit.
2. Beethoven: III. Leonora nyitány. Zongorán előadták: Beke Irén és Szalay Lydia.
3. Gyóni Géza: I., III., VII. levél. Szavalta: Tósa Róza.
4. Schubert-dalok. Énekelte: Pecsornik Paula, zongorán kísérte: Jóskay Ilona.
5. Görög tánc. Előadta: Frey Mária.
6. Hangay: Meseországban; Pásztor G.: Ha majd visszajövünk. Szavalta: Feczkó Irén.
7. W. Heiser: Das Grab auf der Haide. Énekelte: Beke Irén.
8. Élőkép.

Mondjuk el itt a rendezőknek és szereplőknek, hogy vállalkozásuk a tanári testületnek örömére szolgált, hogy buzgóságuk, lelkesedésük becsületükre vált, jó példaként hatott és méltó volt intézetünk szelleméhez. Valami igen finom, szinte megható formában nyilatkozik meg ilyenkor nálunk a többi osztály, az összes növendékek érdeklődése, részvéte az iránt az osztály iránt, amely sorompóba lép és cselekszik.

Mindig örömmel és szép reménnyel szemléljük növendékeinknek ez erős öntudatos összetartását, részvétét, birálatát, lelkesedését egymás munkája iránt.

Mindhárom előadáson szép és nagy közönség vett részt, régi jó barátok, új ismerősök, sok régi kedves növendék, sok magasrangú összeköttetés. Köszönet mindazoknak, akik érdeklődésükkel hozzájárultak az ünnepek sikeréhez és növendékeink művészi fejlődéséhez.

*

A katonák karácsonya az áll. Erzsébet Nőiskolában. A karácsonyra már voltaképen az iskolai év eleje óta készültünk. Már akkor megindult a perselygyűjtés — az t. i. hogy minden kis jótékonysági hajlamot felhasználva elénk tartották felső-leánykáink perselyeiket, hogy fillérjeinket erre a célra adakozzuk és boldogan csörgették gyűjtésüket. Találékonyak voltak növendékeink abban is, hogy egy-egy általuk szépen megfestett levelezőlapot, kis képet, kézimunkát kisorsoljanak, amelynek jövedelmét gondosan takarékpénztárba tették és fillérről-fillérre — koronára — számon tartották Krizsó Anna tanítónő is felajánlott sorsolásra egy saját tervezte és hímezte gyönyörű blouset, amely általános érdeklődést keltett.

Két kedves ünnepünk: a nov. 19-én tartott Erzsébet emlékünnep és a dec. 7-én a polg. isk. tanítónőképző III. *B)* évfolyama által rendezett estének szép jövedelmét erre a célra ajánlottuk fel. Azonkívül külön is gyűjtöttünk, tanári testület, összes növendékek, személyzet; sőt az intézet szállítói is kivétel nélkül adakoztak, úgy hogy végeredményben a következő összegek állottak rendelkezésre:

Perselygyűjtés	300.— K
Levelezőlapok, kis képek, kézimunkák házi sorsolása	200.— «
Krizsó Anna blouza	130.— «
Erzsébet emlékünnep	700.— «
Dec. 7-iki ünnepi est	692.57 «
Tanári testület és összes növendékek és személyzet gyűjtése, szállítók adakozása	402.43 «
	2425.— K

Ezenkívül a 18.561/1917. november 17. k. miniszteri rendelet értelmében 175·68 K-t gyűjtöttünk a katonák karácsonyára és készpénzben küldtük be.

A 2425 koronát a vak és a rokkant katonák karácsonyára fordítottuk. 50 darab csomagot készítettünk a háborúban megvakult hős katonák családjainak s összesen 125 gyermeket ajándékoztunk meg. Nagy gonddal és szeretettel történt az ajándékok kiválasztása, vásárlása, rendezése stb. Nem ötletszerűen, minden család gyermekeinek neméről, koráról, vallásáról, nemzetiségéről tudomást szereztünk és tervszerűen szívvel és ésszel meghányva-vetve történt az ajándékok beszerzése. A kisleányok természetben is elhozták kedves játékszereiket. Mindez sok szép örömet jelentett és a kiállítás, amelyben a csomagolás előtt a háznak bemutattuk az összegyűjtött játékszereket, kedves és megható látvány volt.

Vezető nálunk a jótékonysági munkában és az örömszerzésben Eberhard Antalné Jausz Jozefin, a gyermekek kedves Szefi nénije, aki munka közben sok finom művészi gondolatot vált ki a gyermeklélekből és gyakorlati ügyességet sugalmaz tevékenységükbe. Érdekes megfigyelni, hogyan csoportosulnak köréje azok a fiatal tanítónők, kis és nagy növendékek, akiknek a jótékonysági, a szociális munka iránt érzékük, kedvük és önzetlenségük van. A sok szép babát növendékeink öltöztették nagyon ízlésesen. Még mindig van elég babaruha, pedig azt hittük, az idén szegényebb lesz a Jézuska.

A Timót-utcai rokkant katonák részére négy karácsonyfát díszítettek növendékeink, a Hermina-úti rokkantak számára pedig egyet. A sok szép papirvirágot mind ők készítették. Színessé és életteljessé tette ez a karácsonyfát. A leánykák természetben is adakoztak: cukrot, diót, almát, lisztet, mézet, amelyből mézes kalácsot készítettünk, hogy a karácsonyfa ne csak szép, hanem jó is legyen. A fákat ők maguk ékesítették fel, csak a karácsonyi ünnepélyekről maradtak el, mivel a növendékek mind hazautaztak.

A gyűjtött összegből 200—200 koronát küldtünk a Timót-utcai és a pozsonyi rokkanthivatalnak egy-egy rokkant katona munkába állítására. Ezenkívül a nyomorék gyermekeknek 52 darab könyvet és 2 darab társasjátékot ajándékoztak növendékeink. A hadiárváknak 124 darab kis ruhát varrtak és a katonáknak 32 pár harisnyát kötöttek. Ez mind karácsonyra lett készen! A Lorántffy Zsuzsanna Egyesületnek a karácsonyi vásárra 31 drb csinos kézimunkát küldtek be, amit — értesülésünk szerint — 216 koronában értékesítettek. El-

adtunk és megvettünk 500 drb levelezőlapot az Anya- és csecsemővédő Egyesület javára és 50 drb hadifénykép levelezőlapot.

Mindez a Szeretetünnepének édes, boldogító hatására, varázslatára történt! Szívet-lelket nemesítő, üdítő munka volt, a kis Jézus sugalmazta:

Mert ilyenkor a szívekben
Megmozdul a Szeretet,
Mert ilyenkor boldog az, ki
Másért valamit tehet.

Gyermekszívvel hiszem, érzem
Hogy a kicsi Jézuska
Minden évben karácsonykor
Ajándékát elhozza.

A legdrágább ajándék ez
Mit magamnak képzelek,
A legbecsesb minden között:
Neve örök Szeretet!

*

A háborúban feldult tűzhelyeknek újraépítő Bizottságnak újabban 375 koronát küldtünk be. Ebből 300 korona Háry Gyula művész egy bájos képének házi sorsolásából folyt be. 75 korona pedig Berta Ilona «Isten áldd meg» című könyvecskéjének utólagos jövedelme volt. Háry Gyula képét kedves kis összejövetel keretében sorsoltuk ki. Jausz György tartalékos hadnagy nyerte meg. Mindnyájan örültünk, hogy egy hazánkat és tűzhelyeinket védő katonának kedvezett Fortuna istenasszony. A művésznek pedig küldjünk innen még egy hálás köszönetet.

*

Az egészségtan, az anya- és csecsemővédelem tanítása. A háború negyedik esztendejében kezd kialakulni, hogy a háború tanulságaiból mit vigyünk be az iskolába. Emlékezhetünk azokra a vitákra, melyek a háború elején voltak, amelyekben az uralkodó hang az volt, hogy az iskolában a katonai kiképzést meg kell kezdeni, minden tárgy keretében a háborús alkalmazást kell kidomborítani. Vagyis a jövő nemzedéket megint csak háborúra neveljük. Már annak idején felszólaltunk az ilyen felfogás ellen s hála Istennek, ez a helytelen felfogás végleg letűnt. Most már kialakul a helyes elv. A küzdelmes élet nehézségei, nyomorúságai megmutatták, hogy mi hiányzik népünk neveléséből, tanulmányaiból, azokat kell pótolni, hogy a háború után következő nem kevésbbé nehéz küzdelmekben megállja helyét nemzetünk. Lassankint kiderül, hogy az iskolának az életre kell nevelni. Ez az a hely, ahol a gazdasági, háztartási, egészségtani és szociális ismereteket bele lehet nevelni a nemzet legszélesebb rétegeibe. El fog jönni a reális tárgyak kellő megbecsülése és az élet szempontjából legfontosabb tantárgyak lassankint meg fogják kapni az őket jogosan megillető heti óraszámot. Ez régi meggyőződésünk, melyet folyóiratunkban már több ízben ki is fejtettünk

s éppen ezért nagy örömmel üdvözöljük közoktatásügyi miniszterünknek gr. Apponyi Albertnek azt a rendeletét, mellyel az egészségtan tanítását valamennyi iskolában megreformálja, kiszélesíti és beleilleszti az anya-, csecsemő- és gyermekvédelmet. Mi e rendeletben nem pusztán a háború okozta emberpusztulás részbeni pótlására szolgáló intézkedést látunk, mi e rendeletben többet látunk: az ember megbecsülését. A rendelet alapja az, hogy minden ember érték s ennek az értéknek épségben és hosszú időn át való fenntartása nemzeti érdek, közérdek.

A közoktatásügyi miniszter úr rendelete széleskörű tanulmány, mely végighalad minden iskolafaj minden tantárgyán, hogy az egészségügyi ismeretek az egyes tantárgyak kereteiben hogyan terjeszthetők. Ezekre a részletekre nem óhajtunk kiterjeszkedni. Az életet ismerő jó tanár eddig is igyekezett minden tantárgy tanításába belevinni olyan ismereteket — aminőket a tanterv ugyan nem ír elő — de a tanár nagyon jól tudja azoknak fontosságát. Ez ezentúl kötelező lesz. De vajjon ezek a tanítandó ismeretek megvannak-e tanárainkban, tanítónőinkben? Azt, hiszem nincsenek meg. Éppen azért véleményem szerint a legelső békés szünidőt fel kell használni arra, hogy nagyobb városainkban kötelező szünidei tanfolyamokon tanulják meg a megfelelő egészségtani, élettani ismereteket minden egyes iskolánk tanárai, tanítói. Rendezni kell továbbá az egészségtan tanítására való képesítést.

Örömünk és hálánk kifejezése után azzal a kéréssel fordulunk gr. Apponyi Albert vallás- és közoktatásügyi Miniszter Úrhoz, hogy folytassa a mai kor szelleméből, hiányaiból következő reformot. Vétesse revizió alá az iskolák órabeosztását, tantervét, pedagógusokból és a közélet (őstermelés, ipar, kereskedelem) kiváló férfiaiból alakitott bizottsággal. Egy ilyen bizottság, melyet nem köt a tradició, melyben a mult, a jelen és a jövő emberei együtt vannak, ez a bizottság meg fogja találni azt középutat, azt az órabeosztást, melyben minden tantárgy a maga a jelentőségének, fontosságának megfelelő teret és időt kap. Ettől a bizottságtól várom azt hogy a mostani idők tanulságai alapján sok iskolafaj tantervéből kimaradt tárgyakat felvesz (embertan, élettan, szociológia stb.) és felemeli az elhanyagolt, de az életben elsőrendű fontosságú tárgyak óraszámát (gazdaságtan, háztartástan, chemia) s ezek tantervét mélyíti, bővíti; ettől a bizottságtól várom azt, hogy megoldja a gazdálkodás problémáinak (többtermelés) az iskola utján való terjesztését, az ipari, kereskedelmi pálya megszerettetését, hogy nemzetünk jövő nehéz küzdelmeire kellőképen előkészíttessék. *V.*

*

Az Apponyi-kollégium elismerése. Az Apponyi-kollégiumot végzett okleveles tanítóképzőintézeti tanárok régi jogos kivánsága, hogy oklevelük a középiskolai tanári oklevéllel egyenlő értékűnek ismertessék el. Ezt el is érték 1916-ban a felsőbb leányiskolák átszervezésekor. Ez azonban nem ment át teljesen a köztudatba, sőt akadtak olyan igazgatók, akik nem akarták e rendelkezést elismerni. Ezért örömmel közöljük a vallás és közoktatásügyi miniszter úr 1917. évi október 20 kelt 101,003. számú rendeletét, mely ezt az elismerést nyomatékosan megismétli:

«Felmerült esetből kifolyólag, és tekintettel azon körülményre, hogy a háború által előidézett rendkívüli nagy tanárhiányból kifolyólag az iskolafenntartó hatóságok gyakran fordulnak hozzám oly irányú előterjesztéssel, hogy leány középiskoláikat megfelelő tanerővel ellátni a tanárhiány miatt nem áll módjukban, van szerencsém a főtisztelendő Főhatóság nagybecsű figyelmét fölhívni azon körülményre, hogy a leány középiskolák számára 1916. évi július 14-én 86,100 szám alatt itteni rendelettel kiadott szervezeti és rendtartási szaszabályzat 282. §-ának *a*) pontja értelmében, leány középiskolákban igazgatói állásra és rendes tanári állásra a középiskolai okleveles tanárokkal képzésüknél és képesítésüknél fogva *teljesen egyenjogosítottan* oly magyar állampolgár is alkalmazható, aki az elméleti tárgyakra tanító(nő)képzőintézeti tanári oklevéllel bír.»

*

Az indiai államvasúti felső népiskola egyenjogúsítása. A vallás- és közoktatásügyi miniszter úr 1917. évi november 3-án 17,208 eln. sz. alatt kelt rendeletével a magyar kir. államvasutak zagrebi és osijeki felső népiskoláinak a hazai középfokú iskolákkal való egyenjogúsítása tárgyában 1913. évi 3117. eln. sz. a. kiadott körrendelet hatályát a m. kir. államvasutaknak a f. tanév folyamán megnyílt *indiai* (Szerém m.) felső népiskolájára is kiterjesztette.

*

Képeslapok az iskolában. A jótékony gyüjtések manapság annyi időt vonnak el a tanítástól, hogy tanítók, tanárok nem túlságos lelkesedéssel vállalkoznak már egy-egy gyüjtési rendelet végrehajtására. Egyetlen jótékony akció sincs, mely olyan szervesen be tudott volna illeszkedni magának a tanításnak, nevelésnek munkájába, mint az Országos Anya- és Csecsemővédő-Egyesület képeslevelezőlap-akciója. Az egyesület eddig fennálló menhelyeinek szaporítását tervezi és erre a célra éveken át folytatott akció szükséges. Nem érheti be a rendes, egyszeri és akkor sem szívesen látott gyüjtéssel: teljes rekompenzációt ad azoknak, akik filléreikkel támogatják. Az iskolák ifjúságához fordult, de nemcsak pénzt kér ettől az ifjúságtól, hanem valósággal művészi nevelésben részesíti. 16 és 20 filléres képeslevelezőlapjai, melyeknek eladásában tanítók, tanárok önfeláldozóan támogatják; mint mondottuk, segítenek is az ifjúság nevelőinek. Mert e levelezőlapok sorozataiban csupa válogatott — és tegyük hozzá, — a modern technika minden finomságával reprodukált — magyar és külföldi műalkotás szerepel. Hol juthat magyar diák ilyen számba sem vehető pénzecskékért művészettörténeti gyüjteményhez? Mindaz, amit csak utazásokon ismerhetne meg (de hiszen ma nem lehet utazni) mindaz, amit drága gyüjteményes munkákban láthatna reprodukálva (de hányan vehetik meg ezeket?) egy-két esztendő alatt együvé kerülhet a maga kis gyüjteményében, melyet gyönyörködve lapozgathat végig, amikor kedve tartja.

A művészeti alkotásról sok szó esett újabb időben. Sajnos, pénz nem igen akadt arra a célra, hogy az ifjúság ízlése és tudása műre-

mekek jó reprodukcióin nevelődjék. Ezen a hiányon nagy mértékben segítenek ezek a jótékonycélú levelezőlapok.

Egyébként a sorozatok összeállítói gondoltak az irodalom és a történet-tanítás érdekeire is. Nagy íróink, költőink, uralkodóink, államférfiaink egyenesen e célra rajzolt arcképei, speciálisan történelmi vonatkozású képek reprodukciói járulnak a gyüjtemény teljességéhez. És — bár az iskolához nincs közük — mégis érdemes itt megemlítenünk a magyar motivumokból szerkesztett, eredeti ünnepi köszöntőlapokat, melyeknek valósággal harcos szerepük van az ízlés fejlesztésében. Ezeknek ki kell szorítaniok az ízléstelen, idegen gyári árut eddig diadalmasan elfoglalt helyéről!

*

Személyi hírek.

Krizsó Annát eljegyezte *ifj. dr. Entz Géza.*
Vass Máriát eljegyezte *Balogh Tibor.*
Csányi Ilonát eljegyezte *Pancratz József.*

*

Olvasóinkhoz. A nehéz küzdelmekben töltött évek után békés új esztendőt kívánok kedves Olvasóinknak. A béke napja most van fölkelőben, már virrad, nemsokára érezni fogjuk éltető, melegítő sugarait. Adja Isten minél előbb.

Mély tisztelettel jelentem be kedves Olvasóinknak, hogy a Nemzeti Nőnevelés felelős szerkesztőségéről lemondtam. Lemondtam azért, mert egyéb elfoglaltságom annyira igénybe vesz, hogy ezt a munkát nem tudom úgy végezni, ahogyan szeretném s ahogyan kellene. Nagy buzgalommal, ambicióval vettem át a szerkesztést három év előtt, a bejelentett programmom érdekében dolgoztam az egész idő alatt s hogy csak keveset tudtam abból megvalósítani, azt jó részben a folyton nehezedő viszonyok okozták. Hálásan köszönöm kedves Olvasóinknak az irántam tanusított szeretetteljes érdeklődését és támogatását és tisztelettel kérem, hogy tartsák meg szeretetükben továbbra is a Nemzeti Nőnevelést. Nem búcsúzom el véglegesen, időnkint legalább néhány sorral igyekszem fenntartani az eddigi rám nézve kedves összeköttetést.

Dr. Vásony Lajos.

KÜLFÖLDI LAPSZEMLE.

Die höheren Mädchenschulen.

13. füzet. Peter *Becker* a leányok pályaválasztását tárgyalja érdekesen. Azt, hogy *ki miért választ tudományos iskolát.* Ott keresi a statisztikai adatokat, ahol felsőbb leányiskola és gimnázium ugyanegy városban, sőt ugyanabban az iskolában van, mert hiszen itt világlik ki igazán a döntő ok. Bizony az ő tapasztalatai szerint a döntő ok nem a hajlam, sem a tehetség egyéni iránya, hanem a divat; azt az utat választják legtöbben, amit a közvélemény az «okos»-ak útjának tart.

Beckernek ez a kis adata is eleget beszél a szellemi műveltség mellett. A kedélyek csillapítása, a fájdalmak enyhítése, de az a nagy, világos látás, amit a ránkzúduló reformok tömege kíván, okvetlenül szükségessé teszi a megfontolt tanultságot, mert máskép eltévedünk az idők gyors forgatagában.

Értekezik is hosszan Oberlehrer *Guschhoff a filozófiáról* és *a kísérleti lélektanról.* Nagyrabecsüli ezt a két fontos szakot; kívánja, hogy támaszkodjanak egymásra s elénk tárja röviden, érthetően Wundtnak az álláspontját, ki gondolatokban gazdag életét legnagyobbrészt ezeknek a kérdéseknek szentelte. Meggyőz bennünket, hogy az egyes jelenségek lényege, a különböző jelenségek kifejlődése meg összefüggése az idegek hatása a szellemre, mindez érdemes rá, hogy folytonos megfigyelés tárgya legyen.

*

14—15. füzet. Az «*iskolagondozó*»-t, mint jelentős új női hivatást állítja elénk *Block* iskolatanácsos. Szerinte előrelátás, tapintat, finom érzés, képzett szívélet kell hozzá. A nőt istenadta természetes tehetségei körében tartja ez a hivatás. Az ő kezébe tartoznék mindenki, aki szükséget lát: a beteg, a szegény, sőt még az is, aki tanításban vagy nevelésben a rendesnél több figyelmet igényel. Idővel odajuthat, hogy már megelőzi a testi és szellemi szegénységet. A boldogságról nem is szólva, az ő csekély anyagi ellátása pénzben szintén egész vagyonokat kamatozhatna. Munkakörét az illetékes hatóságok határozottabban körvonalazhatnák.

Professzor *Frauscher a földrajz tanításáról* ír megjegyzéseket. Azt akarja, hogy a földrajz igazán földrajz legyen még a felsőbb osztályokban is. Érdekessé, szemléltetővé szintén földrajzi fogalmak-

kal akarja tenni. Hogy hol, mi terem, ami nekünk szép és kedves, ezt játéknak bélyegzi bizonyos határokon túl. Ilyen jelzőket keres: az Osztrák-Magyar-Monarchia, a Duna-Állam, stb.

Louise *Hannig* avval foglalkozik, hogy *hogyan kezeljük iskolában nagyobb lányokkal a szép költeményeket?* Úgy, hogy emelkedjünk, gyönyörködjünk! — mondja. A «tanítás költeménnyel» ne legyen nagyon öntudatos és nagyon közvetlen, mert ez levon az esztétikai hatásból! Isteni kedéllyel élvezzünk — ez a kívánsága. «Látni a képzeletben», «érzékelni minden érzékkel», azután «együttérezni» — ez előtte a legfontosabb. Kedvesen, gazdag lélekkel tárja ki előttünk bensőséges szemléltető módszerének sok kisebb részletét.

Később tanulságos adminisztratív eseményről emlékeznek meg. Ugyanis mostanában sokat haladt *a kézimunkatanítónők* képzése, miért is a miniszter elrendelte, hogy minden nagyobb felsőfokú iskolába kerüljön legalább egy új kézimunkatanítónő s ez irányítsa a többit. A régiek közül azok, akik folytonosan továbbképezték magukat, ez ellen a rend ellen felfolyamodással éltek. Kérésükre teljesérvényű kiegészítő vizsgálatra bocsáthatják őket s ha ez sikerül, akkor természetesen egész önállóan dolgozhatnak, úgy, mint eddig.

Sok iskolában űznek háborús *zöldségkertészetet*. Szeretnék ezt a munkát végezni háború után is, kiterjesztve dísznövényekre szintén. Az engedélyt már jelzik avval a feltétellel, hogy a rendes tanulás ettől semmiben rövidséget ne szenvedjen.

Ujonnan megjelent *könyvek*: Thieme: Leitfaden der Mathematik für Oberlyzeen. (M. 1·70.) — Max Linnich: Lehr- und Übungsbuch der Mathematik für Lyzeen. (2. M.) Mindegyiket Leipzigben adták ki. Dicsérik bennük a rövid velősséget, a másodikban a sokoldalúságot is.

Sok könyvet adnak ki régi dicsőségről és sok pompás, remekbe készült ifjúsági iratot. Érthető!

*

A *16. füzet* folytatja a *költemény olvastatást*. Hogy hogyan kell megéreztetni a lényeget, az eszmét, a hangulatot, a jellemző-erőt . . . Hogyan lehet lassanként átmenni az érzésről a gondolkozásra . . . Itt is szívhez szól Luise Hennig.

Ottó *Tacke* megemlékezik róla, hogyan ünnepelt husvét hetében a «*Zentralinstitut für Erziehung und Unterricht*» Berlinben. Ott, ahol az egyetemtől kezdve le egész a legkisebb korig minden együtt van mutatónak, minden, amivel a gyermeket és a fiatalságot nevelni lehet! Az egész szűnidőben előadás előadást követett. Beszéltek röviden, egyszerűen, összefogva, de mindenről. Abból indúltak ki, hogy ahol sokat adnak, ott sokan találnak maguknak valót. Volt is rengeteg ember és tanult mindenki.

*

A *17—18. füzet*ben nagyszabású elmélyedés van direktor *Kannegiesser*-től *a reformáció kora* cimén szerző a saját szavai szerint csak útmutatást, tanácsot, lelkesítő kezdetet akar adni ahhoz, hogy ezt a fontos történeti időszakot mindenütt dolgozzák át a nagyobb

növendékekkel és főleg szemináriumi tárgyul használják fel. A lelkek mélyét szeretné megmozgatni ezekkel a korrajzokkal.

Elsősorban arra a könyvre támaszkodik, melyet most keltettek ismét életre Leipzigben. Címe: «Das Buch der Reformation. Geschrieben von Mitlebenden. (Ára 6.50 M.) Ez közvetlenül Luther környezetét idézi elénk. Élénkségére jellemző, hogy kitér még az előzményekre is és felveti a kérdést: Miben állott a középkori egyház nagysága?» A lovagok, a várak régi polgárai, a földek ősi mívelői, mind elvonulnak; bemutatkoznak abban a levegőben, amiben éltek.

Bontogatja a szálait annak az összeütközésnek, ami a humanizmust sujtotta. Keresi Luther gondolataiban azt, ami az utókoré. És hogy mit köszönhet az emberiség ennek az egész mozgalomnak.

Megemlíti, hogy Martin Warneck kiadta: «Luther als Erzieher»s ebből a 12. ezer forog jelenleg közkézen.

Elmélkedik azon, hogy hogyan is nő meg a kedélyben a vallásos érzés: a bűntudat, a javulási vágy, a bizalom Isten végtelen jóságában, a lemondás az önzésről. Dr. Waltertől: Luther's Charakter! Milyen magasztos könyve az emberi erényeknek! Gustav Kőnig 48 «fantazie-kép»-e Luther életéből — milyen fenséges művészi akkordok!

Luther annyit küzdött önmagával, a világgal, hányszor hívta segítségül Istenét, mit szenvedett! Végre megtanulta, hogy a szenvedés erősíthet, annak a nyomában győzelem fakadhat! A szenvedésben is van vigasztalás. Aki bizik, az derült, nyugodt, az nem remeg. A bizalomhoz sok áhítatos óra kell!.

Auguszta *Sprengel* megváltozott világításban adja *a nőiskola* tanítási tervét. Nem beszél már szolgálati évről, mikor a közvélemény nevében szól, hanem hangsúlyozza, hogy ez is csak «tanulási» esztendő. A férfiassággal, a katonáskodással még halvány másolatban is szakított mindenki. Olyan általánosításról sem akarnak hallani, ami maga után vonná a leányok ezreinek kaszárnyaszerű uniformizáló épületekben való elhelyezését. Az egyéniségeket helyezik előtérbe; az egyéniségre való nevelésnek tulajdonítanak fontosságot. Nem kutatnak a nőiskolában új munkakörök után, hanem azt tartják szem előtt, hogy milyen úton-módon felelhetnének meg minél jobban az eredeti női hivatásnak. Erre egy évig készülhetne az iskolában az, aki később szaktanulmányokat óhajt folytatni és két évig, aki evvel abbahagyja a tanulást. Fő a háztartástan, az egészségtan és a pedagógia. Egy kis vallástan, nemzeti irodalom, történelem, államtudomány s nemzetgazdaságtan; esetleg valami művészet. Természetesen a másodéveseknél nagy szerepet vinne ezentúl is a készülés szociális jótékony munkára.

Nem tudom, ilyen nőies és ilyen szabad egyéni fejlődés mellett nem fog-e majd megint felmerülni a hadmentességi adó problémája? Mint összekötő, könnyen megerősíthető kapocs, mint nagy gazdasági tényező?

Irodalmi nyereség: Peter Dörfler: Dämmerstunden. (Freiburg, 1916. M. 3.40.) Else Hofmann: Deutsche Mädel in grosser Zeit. (Leipzig, M. 2.50.)

*

19. füzet. Bevezetésül jelentik, hogy a nagy poéta: Hans Eschelbach, végig fogja járni a német iskolákat, és ő maga fog előadni a költeményeiből. Ezzel sugallja a költői együttérzést.

Dr. *Ehrenhard* az *evangélikus vallástanról* gondolkozik a háborúval kapcsolatban. Megrázóan magyarázza, mennyi elhanyagolt kincs áll könnyű szerrel rendelkezésünkre. Vallási parancsok — már szinte hidegen hangzottak; vallási igazságok — csaknem üresen kongtak; vallási példázatok — alig szökkent elő az igazi értelmünk! Most mindez forrong, a legkisebb érintésre egyszerre fényesen fellobban és ragad magával. A felebaráti szeretet tana, Krisztus megváltó önfeláldozásának a himnusza, stb. stb. — mikor világítsanak, ha most nem?! A templomi énekek mikor szállnak ennyi szívvel ég felé? És a szép szót mikor követheti ilyen hamar a jó tett?!

Luise *Hennig* emelkedett hangon fejezi be tanulmányait arról, hogy növendékek hogyan élhetik bele magukat az *olvasott költemények*be. Odáig viszi a költő szellemének a felfogását, hogy óra után visszhangzanak, bővülnek a hangok, otthon pedig órákon át szebbé, nemesebbé teszik a családi életet, amint a fiatal leányelkek megindulására az egész háznép sokoldalú rezonánciája felel.

A *Kriegsbücher*-ek között sokat igérő cím: «Des deutschen Kriegers inneres Erlebnis» ... (Stuttgart. 50 Pf.)

*

A 20. füzet élén Oberlehrer szemrehányóan int, hogy minden tárgyban *több figyelmet kiván a haza.* Sok a régi «klasszikus» történetíró, sok az idegen irodalom, idegen néptanulmány, idegen flóra, s — így — tovább. Több nemzetit! Ez hazafias kötelesség; de tudományos szempontból szintén jelentős, igazabban, mélyebben megismerhetjük, alaposabb következtetéseket vonhatunk belőle. Megismerje a tanuló azért is behatóbban hazája, szülőföldje műveltségét, viszonyait, hogy annak idején tudja azt kellőkép előbbre vinni.

Dr. *Lohmann* kikel *az idegennyelvi «szabad» dolgozatok* ellen. Rendkívül nehéznek tartja a tárgyakat, lehetetlennek a helyes megoldást. Nagyképüsködéstől fél. Hangoztatja, hogy háborús időkben jó az őszinteség; jó tisztában lenni vele, mit várhatunk magunktól, meg mit másoktól. Talán az áthidalhatná az ellentétet, hogy a témákat kár volna elejteni, de miattuk egy-egy kis anyanyelvet és néha fordított szöveget is elő lehetne venni. Élőszóval közvetlenebb az idegen szellem megértése, azután gyorsabb, hamarabb át lehet megint térni a tulajdonképeni anyagra: a nyelvtanulásra.

A «Kriegsbücher»-ek között megint valami: Anton Fendrich: «Wir.» Ein Hindenburgbuch. (Stuttgart. 1 M.)

Nyomósan hangzik az alapgondolat: a nagy emberek gyakran veszedelmesek szoktak lenni, mindent tőlük várunk; Hindenburg ne legyen ilyen! Mellette, mögötte a legkisebb is úgy dolgozzék, mintha az egyestől függne valamennyiünk boldogsága!

Szóval, minden egyes füzetből kihangzik, hogy a sorsfordulatok szerencsés irányítását mindnyájunktól várják. Kitartás, munka, kezdeményező és végrehajtó erő — ezt kérve-kérik.

*

Frauenbildung. *1917. 5. füzet.* Hogy mit jelent a tanterv, mit jelent egy-egy leszűrődött, meghatározott irányelv a gyakorlati nevelésre, azt szinte nyomott lélekkel láthatjuk a németeknél. Hányféleképen megvitatnak hajszálnyira minden részletet. Eleinte majdnem belekábulunk; mindig kell egy kis pihenő, amíg megjön a tiszta belátás. A belátással aztán velejár az az érzés, hogy dűljön bár el a probléma a papiroson vagy csak a gyakorlatban, ami az elmefuttatásban részletnek tűnik fel, az fokozatos tanítás közben lényeges tényező száz és száz fiatal teremtés munkájának a sikerében, erejének a frisseségében.

Dr. Walter *Goetz* a «*lipcsei női főiskola*» sorsával foglalkozik. Társai között ez az első «főiskola» és ez az első állami. Megérdemli a kitüntetést? javára vagy ártalmára válik-e? Végigtekint a hasonló férfiintézetek történetén; hangsúlyozza, hogy ott jóval megelőzte a cím a végső ideált és a megelőzés csak állandó sarkalás volt gyors haladásra. Ez a haladás persze sok mindentől függ. Alaposan fejtegeti, hogy mitől.

Frau Professor *Hilger* okos tolla alatt megint a «*nőiskola*» kerül szemügyre. Hogy beszámítható-e női szolgálati-, illetőleg kiképzési évnek. Szerinte ma még nem, de a jövőben némi változtatással igen. Tanulásban kevés, de nagyon mély elméletet kíván a hazai irodalomból és a történelemből; gyakorlatot minél többet a nehéz háziasszonyi, anyai, meg polgári kötelességekből. Nevelés tekintetében hangsúlyozza az egyéniség alárendelésének, az önzetlenségnek az iskoláját.

Direktor *Schröter* azokról a «*felsőbb leányiskolák*»-ról beszél, melyeket még nem ruháztak fel nyilvánossági joggal. Szeretné, ha megkapnák a jogosult nyilvánosság méltó tiszteletét. Hiszen azért nem kellene őket lyceumi fokra emelni, mert annak tényleg nem tudnának megfelelni. Maradnának a régiben, régi felsőbb leányiskola. Ez lenne a polgári és a lyceum között; az utóbbin alul, de hatóságilag elismerve, hogy nagy ürt töltenek be a közoktatásban. Mindjárt a béke első teendői között külön egyesületet akar szervezni érdekeik előmozdítására. Ennek az egyesületnek a szervezése, működése érdekes lesz pl. nálunk egyes ipariskolákra, de meg más ilyenforma intézményre is.

Margarete *Rothbarth* a *népismeretet* igyekszik mindenképen hozzáférhetővé tenni a művelt leányokra, az oktatás minden fokán. Teszem, azt magyarázza, hogy a népmese, népmonda, népdal milyen sokat mondhat annak, aki érettebb ésszel és több tudással is szívesen foglalkozik vele. Hiszi, hogy a meglepő ellentétek a saját környezetük tanulmányozására is jobban rávezetik őket: ez jó az élet megfigyelése nélkül rajongó lányokra; továbbá jó ez azért is, mert elsősorban a nőkre vár mindannak az őrzése, ami helyes a néplélekben és mindannak az akadálynak a lerombolása, ami ok nélkül választja el egymástól a várost és a falut.

A *szociális írások* között érdekes: Vereinigung für staatsbürgerliche Bildung und Erziehung; «Ziele und Arbeiten». Berlin-Charlottenburg. Évi jelentés arról a mozgalomról, mely az individuális hajlamok fölött összefog, hogy a háborús veszedelmeket csökkentse.

Azután: Winter: Lebenskunde für die weibliche Jugend. (Wittenberg, Herrosé. M. —·50.) Ez a munkáslányoknak kiszámíthatatlanul jó tanácsadó egész életükre.

*

6. füzet. Prof. *Spranger* vitatkozik az előbbi füzettel. Fél, hogy a leipzigi «*női főiskola*» távolról sem felel meg nevének, hogy csak megtéveszt, félrevezet evvel a névvel; elvezet a komolyabb tanulmányoktól meg a szakismeretektől.

Dora *Martin* indítványt tesz «*a női kiképzés*» fontos évéhez. Erősen kiemeli és kidolgozott órarenddel támogatja azt a gondolatot, hogy itt a női családi életnek és a nők magánfoglalkozásának valamennyi mozzanatát teljes szociális szellemben sajátítsák el és kapcsolják szorosan hozzá az élethez mindjárt az első tanulásnál. Álljon ez az esztendő külön, nagy hatással a rendes iskolázás után és a szakképzés előtt! Vajjon lesz-e a megvalósításhoz erejük és mikor?!

Ugyanilyen lelkesedéssel védelmezi Margarete *Brackebusch* a *lyceumi varrástanitás* nagy szükségét. Javakat feldolgozni, megtartani, átalakítani; a munkát idejében avatott gonddal elvégezni; takarékoskodni a családnak meg a nemzetnek; nem tölteni az időt hiábavaló bosszúsággal meg utánajárással stb. stb. — ilyen célok vezetik. A háború erősebben megvilágította a hasznot, de azért a haszon megvan békében is, főleg meglesz most, mikor a sok javítási tanulságot egytől-egyig tovább lehet fejleszteni ezután szintén.

A *mathematikai irodalom*ban szembeötlik két újabb tárgy:

Ganter und Rudio: Die analitische Geometrie der Ebene. (Leipzig, Teubner.)

Hamanke: Kriegsmathematik. (Breslau, Hirt.)

Németben: nehéz, meg nemzeti jelentőségü témák:

Baldrian: Methodischer Wegweiser im Sprachunterrichte für Taubstummenschulen, (Leipzig, Memnich.)

Otto: Was versteht man unter Stil? (Leipzig, Quelle & Meyer. 0.80 M.)

Schmidt: Lieder der Deutschen aus den Zeiten nationaler Erhebung.

Emmy von Rudgisch: Unterm Roten Kreuz.

A *vegyes rovat*ból ugyancsak szeretnénk legalább kettőt végigolvasni! Ezek:

Elsbeth-Krukenberg-Gonze: Die Erziehung des Kindes zur Gesundheit und Arbeitsfreudigkeit. (M. 4.)

Else Sander: Lebenskunde. (Leipzig, Julius Klinkhardt. Geb. M. 5.—)

*

Oberschulrat *Block* a «*nőiskolai*» *kiképzés*t nem kivételesnek, hanem mindjárt általánosnak, a 12 évi tanulás befejező tetőzetének akarja; feltétlenül két évben állapítja meg, ezt akarja biztos hídnak a családi életbe meg a szociális foglalkozásba és azt akarja, hogy azok se veszítsenek vele, akik tudományos hivatásba meg szakiskolába mennek.

Ágnes *Petersen* beállítja a *természetrajzi tanítás*ba az állatvédelmet. Szép, eleven képekben tárja fel az állatok hasznát, hűségét, sok kedves jó tulajdonságukat. Meggyőző példákkal magyarázza, hogy amelyik kisgyermek gyengéd, figyelmes a kis állatokkal szemben, az nagykorában valószínűleg finom, gazdagkedélyű lesz az emberekkel, a felnőttekkel szemben. Leírja azt is, hogy iskolai munka nyomában, hogy jön meg a kedv a társadalmi, a hasznos egyesületi munkához.

Az 1914. év tanulmányi statisztikáját most dolgozták fel; ez a jellemző esztendő azt bizonyítja, hogy igen sok lány nagyon kiváló eredménnyel végezte a gimnáziumot, ellenben a főreáliskolában alig mentek néhányan. Csodálatos! A nő egyik hivatása, hogy magasztos lélekkel emeljen mindent ideális célok felé, a másik: hogy a mindennapi élet apró gondjait praktikus hozzáértéssel oldja meg. Vajjon öntudatosan vagy öntudatlanul? az előbbihez jobban keresik az iskolázottságot.

A berlini *tanítói nyugdíjintézet* közgyűléséből megható az a kimutatás, hogy hála jótékony alapítványoknak, milyen sok szegény tagot felmenthetnek az évjáradék lefizetése alól!

A *kisdedóvás* pünkösd napján tartotta nagy összejövetelét. A szép ünnep jegyében először az az óhajtás hangzott el, hogy váltsanak ki majd a tárgyalások eredményei minél több életkedvet a jókedvre hajló aprónépből. Azután főleg azon tanácskoztak, hogy hogyan lehet nagy létszám mellett is sok családias kis csoportot alkotni, nehogy a tömeg leverőleg hasson a kicsinyekre.

Az *irodalmi ismertetés*ben szívhez szóló: Unsere Zwölfjährigen und der Krieg. (Teubner. Geb. 1.60 M.)

*

9—10. füzet. Liselotte *Kuntze* a «*Schulpflegerin és a Schulschwester*» intézményről beszél. Elemi iskolákban működnek, amint már egyszer említettük. Az elsőt gondnoknőnek, a másikat ápolónőnek lehetne fordítani azzal a megjegyzéssel, hogy mindegyiknél csak a megfigyelés és a kiindulópont helye az iskola tulajdonképeni hivatásuk a család meg a társadalom körébe esik. Üdülő- és gyógyítótelepeket vezetnek szintén. Jól bevált az az általános, mindeddig csak kísérletező elvük, hogy segíteni kell lehetőleg minden gyermeken, aki segítségre szorul. Most már azon gondolkoznak, hogy milyen legyen a rendszeres előképzettségük és az ennek megfelelő rendszeres bízatásuk, hivatalos előmenetelük.

Lohmann a lyceum befejező osztályába helyezi el a *nemzeti irodalom* tanításának a végső céljait. Megvilágításul csak annyit cikkéről, hogy utolsó olvasmányuk az «Iphigenie», mert ez énekek éneke a bölcs isteni vezetésre és a tiszta női lélek nagy erkölcsi hatalmára.

Susanna *Pfeilstücker* a »*családi zene*« fejlesztését igyekszik fellendíteni az iskola útján. Tudniillik a zenei tehetséggel megáldott növendékekről azt tartja, hogy művészetüknek a gyakorlása csak előbbreviszi lelküket a többi, a rendes tanítási tárgyban. Ezért tanácsai: 1. ajánljon a tanító necsak zongorát, hanem más hangszert is a vonzó összejátszás miatt; 2. tartson zenei növendék-estéket,

mikor a fiatalok bemutatják egymásnak, csakis egymásnak, hogy mit tanultak otthon; 3. a könyvtárba szerezzen be jó zenedarabokat, jó zeneirodalmi műveket.

Metz a *lyceumi történelemről* és az ehhez tartozó művészi oktatásról értekezik. A régi korokból csak azt kivánja felhozni, ami művelődési mozzanat, meg ami a jelent előkészíti. Azután korszellem, főleg annyi, amennyi az idegen és a régi nemzeti tárgyú irodalom megértéséhez szükséges. Egyáltalában: «az irodalom és a történelem között legyen szoros kapcsolat, a nők történeti hivatása tünjék ki, a műalkotások létrejövése és azok egész befejezett szépsége váljék felfoghatóvá!»

A *varrás*ról azt írja direktor *Lohmann*, hogy annak az osztályzatát nem szabad lekicsinyelni és evvel nem szabad a tárgyat magát ledegradálni.

Az *angol irodalom*ban nagy a jelentősége annak, hogy egy korszakos sikerű, egészen modern dráma megjelent «iskolai kiadás»-ban. A Weidemann-cégnél: dr. Baterean: Peveril of the Peak.

A *nőügy*re figyelemreméltó, hogy a nőegyesületek-szövetsége negyedik háborús évkönyvének ezt a címet adta: «női feladatok a jövő Németországban«.

Külön alapítvány-szövetség alakult arra a célra, hogy a katonák mohó olvasási kedvét kielégítsék. Eddig 528,448 *könyv* ment el a *frontra* egészen ingyen.

*

11—12. füzet. A *magasabb nőképzés*re alakult egyesület szűkebb bizottsága összeült. Mivel ezt most ritkán tehetik, utalnak a folyóiratokban megjelent közleményeikre. Egyik legközelebbi dolguk általánosítás abban, hogy a növendék előmenetelére annak tehetsége és hajlama legyen az irányító, nem pedig az atya vagyoni állása.

Gyönyörű beszédet intézett dr. *Reinhold* a Viktória-lyceum *utolsó évfolyamához*. Irigylésreméltónak mondja azt a fiatalságot, mely a tanulás minden szép és jó fegyverével vértezve ilyen fenséges korszakban áll élete küszöbén. Előttük a legragyogóbb történelmi példák, a mindennapi valóság magasztos megfeszített ereje. Jobban érezhetik, mint valaha, hogy mi az a Németország, mi a német szellem, mi a haza és mi az: a hazáért élni! Most igazán az idealizmusért és a lélek benső üdvösségéért élhetnek! A családi szentély melegének, a kedélyvilág gazdagításának áldozhatják mindazt, ami a korszakos eseményekre megindúltan dobog szivükben hosszú, igen hosszú időkön át.

Dr. *Rassfeld* a *felsőbb iskolák* benső továbbépítésére keres utakat-módokat; ilyenformán: «Apáink örökségét nemcsak átvenni, hanem igazán megszerezni és teljesen uralkodni rajta!» A tanároknak mindig a tudomány magaslatán kell állnunk és tudományos műveltségünknek vissza kell tükröződnie az évi értesítőben. «A tanulás lelki élmény legyen a tanulóra!» «A kezdő, kísérletező nőiskolák szorgalmasan gyűjtsenek minden tapasztalatot, hogy minden együtt legyen, mire feldolgozásra kerül a sor. A női vélemény legyen készen, ha majd szükséges változtatásról beszélnek!» «A nemzet szellemi javait állandóan tartsák szemmel, folyton emeljék és gyarapítsák!»

Dr. *Baerting* a *félénkség és az óvatosság* okait keresi a férfi meg a nő szempontjából. Az a felfogása, hogy mesterségesen szítják a férfiban a bátorságot a nőben a «megható», «vonzó» félénkséget. A nő természettől nem félénkebb csak óvatosabb, néha egész a ravaszságig; fizikai ellenálló ereje ellenállóbb lévén, már öntudatlanúl is szorgosan kerüli a veszedelmet, amiről tudja, hogy nem képes vele megküzdeni. «Természetesen ez a helyes, de nem a belenevelt félénkség.» Helyes fontosabb közügyeknél is megkérdezni a női óvatosság szavát. Kassandra hagyományának nem kellene kipusztulnia!»

Hozzátehetjük még: majd ha a társadalom lassanként odafinomodik, hogy a nőnek nem kell férfi miatt félnie és a «férfi»-től rettegnie.

Clara *Hafkesbring* az ifjúság sexualbiológiai tanításáról szól. Tulajdonképen a *természetrajztanítás*ról hirdeti, hogy ennek nem szabad megelégednie az egyes állatok leirásával, hanem ismertetnie kell világosan, röviden, egyszerüen az egyes életmozzanataikat még ott is, ahol azok az úgynevezett kényes kérdésekbe ütköznek. «Ez azután átvezet az emberi anatómiára.» Azt hiszem, ennek az utolsó tervének a megvalósítása lehet a legnehezebb! Mi annak idején a legalaposabb «felvilágítás»-t elemi tanítói képesítőnk előtt kaptuk a hitelemzéstani könyvünkből. És itt legjobban előtérben állt ilyenféle mondat «ha szép és szellemi tehetségekkel dúsan megáldott vagy, adj Istennek mindennap hálát, hogy szüleid nagyon szerették egymást.» És anatómiát csak akkor tanultunk, mikor az emberi anatómia külön tárgyként szerepelt.

Dr. *Ziegler* az *idegennyelvi tanítás* «legfőbb» reformját sürgeti, vagyis azt, hogy fordításokkal és irásbeli gyakorlatokkal minél kevesebbet nehezítsük a nyelvérzék eleven fejlődését az iskolai tanításban.

Oberlehrer *Wissemann* a lyceumi *természettant* igyekszik nagyon szemléltetővé tenni helyes fogalom-magyarázatokkal. Mindenütt a lényeget határozza ki kézzelfoghatóan. Végül pedig a materiális világnézetet beolvasztja az ideálisba, ez utóbbinak a győzelmével.

A *könyvek* között megjelent Lévy-Rothenautól: Die deutsche Frau im Beruf (Berlinben, Moesernél, ötödik kiadásban). Megjegyzi az ismertetés, hogy eleinte tanácskeresők részére készült, de most inkább «tanácsadók» használhatják, «utánanézzenek» benne különbözőknek. Ebből is látszik, mennyire komplikálódott ez az ügy!

Örömmel fogadhatjuk még mi is, a jólismert, szép és olcsó gyűjtemény új sorozatát: Kunstblätter aus dem Verlag von Teubner. Leipzig und Berlin. (Részletek a 332. lapon.) Akinek az igényei szerények, aki gyönyörködik a pici reprodukcióban is, vagy aki csak a német sokszorosító-ipar nagy fejlődését akarja figyelemmel kisérni, az bizonyosan kedvét lelheti magában a 200 képpel diszített katalógusban. (Ára 70 Pfg.)

Schmidt Mária.

A szerkesztésért felelős: *Dr. Vásony Lajos.*

Fizikai *Kémiai*

Földrajzi *Természetrajzi*

stb.

tanszereknek legjobb beszerzési forrása

ERDÉLY ÉS SZABÓ

laboratóriumi felszerelések és tanszerek gyára

Budapest, VIII., Baross-utcza 21.

Mechanikai gyár. *Üveglechnikai műhely.*

Képes árjegyzék ingyen és bérmentve.

A m. kir. vallás- és közoktatásügyi minisztertől 109,541/904. sz. alatt elismeréssel kitüntetve.

1907. évi Pécsi Országos Kiállításon aranyéremmel kitüntetve. | 1910. évi Országos Tanszerkiállításon díszoklevéllel kitüntetve.

LOPOS GYULA

TORNASZERGYÁROS

Legmodernebb svéd- és különféle tornaszerek készítője.

Gyártelep gépüzemre berendezve:

Budapest, III. ker., Lajos-utca 60 és 63.

(Ezelőtt a III. kerületi gimnázium épületében.)

Árjegyzéket és költségvetést kívánatra ingyen és bérmentve küld.

Most jelent meg

LAMPEL R. Kk. (Wodianer F. és Fiai) r.-t. könyvkiadóvállalata kiadásában s minden könyvkereskedésben kapható:

WESZELY ÖDÖN

NÉPISKOLAI OKTATÁSTAN

(Neveléstan, tanítástan, módszertan)

Negyedik átdolgozott kiadás

Az egyetlen pædagógiai irodalmunkban, mely teljes mértékben fölhasználja a gyermektanulmány és kisérleti lélektan újabb eredményeit.

Ára 9 korona 20 fillér.

A Franklin-Társulat kiadásában **Budapesten** (IV., Egyetem-utcza 4. sz.) megjelent és minden könyvkereskedésben kapható:

CHOLNOKY JENŐ

A FÖLD ÉS NÉPEI

Népszerű földrajzi kézikönyv

I. kötet: **Amerika**

Két szines térképpel, 32 műmelléklettel és 430 a szöveg közé nyomott képpel.

Ára 24 korona

KULTURA ÉS TUDOMÁNY

új kötetei:

GERÉB JÓZSEF

A RÓMAI KULTURA LEGJELENTŐSEBB VONÁSAI

Ára kötve 2 korona 80 fillér

ENYVVÁRI JENŐ

PHILOSOPHIAI SZÓTÁR

Ára kötve 3 korona 20 fillér